VITT. EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
17 A
10

14
2
A

Aloysius Valenti

Digitized by Google

Digitized by Google

VII.2.24.

Digitized by Google

GERARDI JOANNIS VOSSII

De

COGNITIONE SUI

LIBELLUS.

Accedunt & alia quædam.

AMSTELODAMI,

Apud *Joannem Janſſonium, Juniorem.*

ANNO MDCLIV.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX

Eorum, quæ hoc libello continentur.

GERARDI JOAN. VOSSII,

De

Cognitione Sui

Libellus.

Diſſertatio generalis bipartita,

I. *Quibus diſciplinis perfecta conſtet eruditio.*

II. *Quomodo tam variæ diſciplinæ optime addiſcantur.*

Diſſertatio particularis

De ratione, & ordine, univerſam legendi hiſtoriam.

De ſtudiis inſtituendis.

De ratione, qua præiri ad Eloquentiam, aliaque ſtudia debeat juventuti.

Franciſci Junii F. F. *Paræneſis miſſa* Alberico de Vere, *Comiti Oxonienſi.*

AD

AD

Conſultiſſimum Virum,

PETRUM CLOECKIUM, J. U. D.

Senatorem Amſtelodamenſium.

GEMINUM *libellum tibi offero*, CLOECKI, *virorum ampliſſime, mole exiguum, ſed uſu rerum magnũ: docet ille examen ſui, rem, ita me Deus amet, perquam neceſſariam omnibus iis, qui probitatem cum prudentia conjunctam amant, quæ Sapientia appellatur: hic monſtrat viam ad conſummatæ eruditionis arcem, quæ ſapientiam non ornat modo, ſed, quod multo maximum eſt, vel ſola perficit: non enim ſatis plene contingit illa, niſi animo bene inſtituto & edocto. Utriuſq; ſcripti non modo laudem ſuo ſibi merito vindicat vir vaſtæ Eruditionis* GERARDUS VOSSIUS; *ſed etiam uſum omnium earum rerum, quæ hoc ſcripto continentur:*

BIBLIOTECA ROM. VITTORIO EMA

uti enim ſcripſiſſe eum hic apparet, ſic à puero conſtantiſſime vitam ſemper inſtituiſſe ſuam conſtat; dum, quod vere Philoſophorum proprium eſt, exemplo ſuo fieri poſſe oſtendit, quæ verbis facienda alios docet: quam verò eruditionem illis moribus dignam ſit conſecutus, viri ſcripta, quæ extant, ſatis teſtantur; quæ præſens ſtupet ætas, & poſtera mirabitur: quorum Clariſſima luce Europam hanc noſtram illuſtrat univerſam eruditorum ille Phœbus: quibus omnem priſci ævi gloriam, æquaſſe eum ſi dixero, libera magis vox erit, quam ſuperba: unde elogium hoc, grande quidem, ſed tantis jure virtutibus debitum meruiſſe poteſt videri, Vixiſſe nuper in Batavis Virũ, quem qui norunt, non potuerunt ſatis æſtimare; qui non æſtimarunt, nunquam ſatis cognoverunt. *Sed immenſas viri laudes hic ne libare quidem ſuſtineo, alibi pleno ore dicendas. Nunc venio ad cauſam*

eam,

eam, quæ, ut illuſtre nomen tuum hiſce libellis præſcriberem, me potiſſimum impulit. Cordatiſſimi animi fœmina Elisabetha Vossia, *digna tanto marito quondam conjux, poteſtatem mihi fecerat edendi hæc opuſcula, ut vellem; ſed te potiſſimum deligendum ipſa cenſuit, cui inſcribi ea vellet: & cui ſane inſcribi juſtius? Enimvero es tu ille, qui patria in urbe dignitate eximia, præſtanti ingenio, eruditione emines ſingulari, qui in florentiſſima hac Republica, quæ omnem virtutem prope ſola ex merito ſolet æſtimare, eo ſemper animo fuiſti, ut, ſiquod excellens ingenium, patriæ bono natum, ſcires, quod latere forte uſpiam poſſet, ſumma ope annittendum tibi ſemper putares, illud ut in publicam protraheretur lucem; ne fieret illud, quod eſt indigniſſimum, uti præclara ingenia nullam mercedem, niſi ex conſcientia, habeant: præcipue vero, divinas hujus, dum vi-*

veret, viri animi pectoriſque dotes, quas amare ſatis non poſſes, tacita quadam veneratione ſemper es admiratus; unde nunc quoque mortui memoriam, quod magnum firmæ amicitiæ argumentum eſt, amare, fovere, colere non deſinis. Deum immortalem ſupplex quæſo venerorque, Summe virorum, ut animum tibi iſtum, quo prodeſſe omnibus gaudes, proprium ac perpetuum faxit, quo & tuis honori & amicis utilitati, & Patriæ quam diutiſſime poſſis eſſe emolumento. illud utique ex animo opto atque voveo

Ampliſſimo Nomini tuo

Devotiſſimus

H. J.

De

De COGNITIONE SUI.

CUm multa circumferantur vitæ regendę idonea: unum tamen in his familiam ducit: ut quod prudentiæ totius non principium modo ſit, ſed etiam finis, eoque cætera complecti videatur. Neque hoc ejuſmodi eſt, ut difficile ſit illud memoria complecti: ſed duabus continetur vocibus; Γνῶθι σεαυτόν, *Temet noſce*; ſive illud dimanavit à ſacerdotibus oraculi Delphici, eoque Apollini tribueretur: ſive auctorem habuerit Pythagoram, Biantem, aut Thaletem: quam ſententiarum diverſitatem nobis memorat Porphyrius. Hujus præcepti utilitas præcipuè

elucet è duplici hominum genere: quorum aliqui bona ſua neſciunt; aliqui, & hì multis partibus plures, defectus ſuos ignorant. Priores illi, dum diffidentia ſua ea aggredi non audent, quibus ſuſtinendis ſunt pares, non ſibi modo, ac familiæ atque amicis, minus ſunt utiles, ſed univerſæ Reip. ac poſteris etiam nocent. In his Charmidem illum reponere liceat, cui apud Platonem ſuadet Socrates, ut Remp. capeſſat: quippe qui & facundia, & conſilio, tum præſidio, tum ornamento, eſſe civibus ſuis poſſet. In hujuſmodi habet locum, quod à Plinio proditum in epiſtolis. *Bona*, inquit, *ingenia debilitat verecundia.* Ac continuo ſubjungit: *Prava* (ingenia) *confirmat audacia.* Sanè non leve eſt diffidentiæ vitium, quod proficiſcitur ex ignoratione ſui. Sed magis tamē peccari ſolet immodeſtia: quia plerique omnes ſimiliores ſumus Glauconi, homini adoleſcentulo,

&; ut

&, ut ea ſolet ætas, eminere in Rep. percupido, eoque ſe concioni Athenienſium jam paranti. Sed quomodo cum eo idem Socrates ſit locutus, atque effecerit, ut deinceps modeſtius de ſe ſentiret; utilius jucundiuſque ex mellitiſſimo Xenophontis fonte haurietur, quã ſi jejune arideque eadem huc derivem. Modeſtia igitur mediam ſe infert binas inter Symplegadas, humilitatem, ut Latini veteres dixere, *hoc eſt*, animum puſillum, quando quis ea non audet aggredi, quibus divina ope ſufficeret, & arrogantiam, qua, ut lepide dicebat Varro, ſaperdæ nobis videmur, cum ſimus σαπροί *. Ut vero teneamus modum illum, à quo modeſtia nomen accepit, opus eſt aſſiduo noſtri examine. Hoc enim nos deducit ad notitiam noſtri: notitia iſta perducet ad ſincerum tum Dei cultum, tum proximi amorem: quorum utroque nihil pulcrius aut majus in hac vita: ſed ni-

* *Putres.*

hil quoque difficilius præſertim in hac mentium caligine, & nimio noſtri amore: ſiquidem illa vix effugit errandi neceſſitatem: hæc etiam parit errorum amorem.

In hoc noſtri examine ad duo attendere oportet: quæ à Deo accepimus, & quæ ipſi fecimus.

Priora ſunt duum generum: partim enim ad ὀυσίαν * pertinent, partim ad affectiones. Illa oſtendunt, qui ſimus; hæc, quales ſimus.

* *Subſtantiam ſive eſſentiam.*

Si quæratur, qui ſimus; quiſque ſe *Hominem* dicet. Quod vocabulum ne duntaxat primis innatet labris, conſiderandum eſt, quantum dicat qui ſe hominem dicit. Philoſophorum igitur more, circumferendus eſt animus per quatuor cauſſarum genera; duas internas, materiam ac formam; duas item externas, efficientem ac finem.

In materia duo conſideramus. Prius eſt, quod conditi ſumus ex pulvere

pulvere & luto: atque erit, cùm in pulverem itidem reſolvamur, ac vermibus eſca fiamus. Et fortaſſe id celeriùs futurum opinione noſtra. Quare ſemper cogitemus, unde venerimus, & quid futuri ſimus.

Alterum eſt, quod Moſes materiam noſtri enarrans, κατ’ ἀνθρωποπάθειαν *, manuum Dei meminerit, quibus corpus fabricârit. Hæc eſt illa manus divina, quæ affabrè adeò hoc corpus fecit, ut omnem hominis admirationem exſuperet: quod præcipue parebit membrorum ſingulorum formam & uſum attendenti. Hanc pulcherrimam compagem non pauci ex Naturæ myſtis, quos Anatomicos dicimus, egregiè deſcripſerunt: & operæ eſt eos conſulere, partim ut ſic melius reluceat ſapientia Dei; partim etiam amor noſtri: qui accendere nos debet, ad Deum redamandum.

** Per ſiguram, qua Deus ſe nobis accommodat, loquendo nobiſcum more humano.*

Formam hominis οὐσιώδη * docet

** Eſſentialem.*

cet nos Moſes, quando Deum ait corporis fabricæ inſpirando animam indidiſſe. Anima hac proxime quidem ab angelis abimus, ac propius accederemus, ſi excoleremus eam, uti convenit: interea tamen longe mutis antiſtamus animantibus: magis etiam rebus inanimis. Cogita proinde, utrum, ut propius ad angelos accedas, animum quatuor iſtis eruditione, ſapientia, prudentia, ac pietate, magis ac magis augeas: an contra feræ ſimilis, obſequaris iræ; aut pecudis inſtar, gulæ ſtudeas, ac ventri: quomodo rationem amittis, atque infra beſtias deprimeris: cum hæ non poſſint reprehendi, ut quæ non acceperint rationem: tu, mi homo, jure culperis, quia cum mentem habeas, nihilominus ratione affectui, affectu fortaſſe ſervias abdomini. Quid muta refero animantia? Animum ſi negligis, lapidis inſtar obbruteſcis. Et quam parum abeſt, ne ipſe lapis fias, ſi aſſiduus

aſſiduus eſt animus in acquirendis lapillis, ut vocant, pretioſis: nec melior ſis, ſi capiaris ſplendido illo luto, quod aurum & argentum nuncupant! Hæcne ſit dignum curare animum habenti? cujus ratione nos exemplum Dei Manilius appellat; Scriptura vero nos ad imaginem Dei conditos docet: ſic tamen ut in partem hujus imaginis etiam veniat dominium nobis conceſſum in cæteras creaturas. Quam turpe igitur ſervire te illis, quæ Deus condidit, ut tibi inſervirent. Veriſſime hæc dici, teſtis cuique ſua eſt conſcientia: quæ pro dote cuique eſt animæ attributa: uti & natura illi addita ſunt virtutum ſemina, quo laudes ſuas, ac culpas, quivis intelligat. Unde, ut Tullius ait, in pueris ipſis virtutum ſcintillulas intelligimus: atque etiam vulgus imperitum virtutes novit, licet involutas. Quid mirum ſi non ultra ſapiat? Soli enim ſapientes, ut Epictetus ait, ſingula

actibus

actibus ſuis attemperant. Horum in ſapientum numero ut ipſe etiam ſis elabora. Hoc fuerit, ſi aſſiduè cogites, quam turpe ſit animum habenti velle voluptatem omnem capere è corpore: ad imaginem Dei factum, non ad Dei exemplum, ſed mutorum animantium, componere vitam ſuam.

Efficientem nunc cauſſam cogitemus: quæ eſt Deus. Hic, mi homo, creator eſt tuus: tu creatura, eò obſtrictior, quò te nobiliorem cæteris fecit creaturis. Hoc vel ſolum commonet, ut Domino omnium rependas obſequium. Quanto magis, quod non ſolum te talem & anima & corpore fecerit: ſed nec dum operis ſui depoſuit curam. Nam idem adhuc te conſervat, ut nec milleſimâ ex parte ſis exſolvendo.

Atque hoc magis liquebit finalem etiam hominis cauſſam, ſive quo tendere oporteat, attendenti. Nam cur Deus te condidit? Nonne

ne ut eum in terris agnoſcas, ames, colas: poſteaque in cœlis perpetuo, & ineffabili gaudio fruaris? Quid poſtulato illo Dei æquius? Quid præmio hoc, quod promittit, excellentius? Si tam ſiniſtra mens, ut non hæc cogites aſſiduè, quas non pœnas ingrato illo animo mereris? Singulorum enim merita Deus diſpenſat, non actorum modò, ſed etiam cogitatorum judex. Cur igitur, propter momentaneam voluptatem, malis ſervire Satanæ, creatoris tui hoſti? Cui qui militant, eaſdem ac ille, æterni ignis pœnas ſortientur. Imò hîc etiam nonniſi voluptatis umbram aſſequuntur. Nam, qui Deo ſe tradiderunt, unico die plus ſolidæ voluptatis ex conſcientiæ tranquillitate, ac melioris vitæ fiducia percipiunt, quam impii per omnem vitam, utcunque ea ſe latiſſime extendat.

Vidimus qui ſumus. Nunc agendum de altero, qualis quiſque ſit.

ſit. Ubi in conſiderationem veniunt affectiones hominis: nempe bona malave ejus tum externa, tum corporis, tum animi. Externa ſunt ſtemma, potentia, opes, felicitas, & quæ his opponuntur. Circa quæ omnia multimodis aberrari ſolet. Eoque examine cuique eſt opus ea in parte, qua vel alios vincit, vel ab iis vincitur.

Stemma jactas, & proſapiam? At communis eſt omnibus origo ab Adamo, propior etiam à Noacho: ad quam ſi adſcendere genealogia tua poſſet, metuo ne invenires multos ut divites, ita pauperes; reges fortaſſe, ſed & ſervos. Nec enim diſplicet illud, quod Plato ſcribit in Theæteto, & inde exſcribit Seneca Epiſt. XLIV. *Neminem regem non ex ſervis eſſe oriundum: neminem non ſervum ex regibus.* Eſto autem ut, quicquid de ſeculis ſit priſcis, proximis ſaltem ſis illuſtris: ſic quoque aliena magis laudas, quam tua: & cla-

rior

rior ſis avorum & proavorum luce, quam propria. Fortaſſe etiam neque tantæ fuere virtutes majorum, quam vulgo traditur. Nec enim raro id contingit, ut ſicuti majores, magna, dum viverent, invidia ſequeretur: ſic, poſtquam mortui, ceſſante invidia, in contrarium peccet poſteritas, ac defunctum non in ſua modo familia, ſed apud alios etiam nimia ſequatur admiratio. Hoc ſi perſuaderi nequit, ſunto ſane tantæ majorum laudes. Exemplum igitur domeſticum habes: quam gloriam multi magno ſibi mercarentur? Sed niſi ſequaris carere eo melius erat. Eſt enim generis claritas inſtar Solis. Bona, malaque omnia illuſtrat: ut nobilium, ſicut virtutes, ita etiam vitia, longius latiuſque diffundantur. Noli igitur vitiis indulgere, ne, ut Majores ſuarum ad te virtutum laudes glorioſe propagarunt; ſic contra nominis tui dedecus tranſmittas ad liberos, & qui inde
naſcen-

naſcentur : ac quantopere tu gaudes majoribus, tantopere tui pudeat minores.

Si ad potentiam te, vel aula extulit, vel populus: vide an non favor ille, quo hoc obtigit, aliunde profectus ſit, quam meritis tuis. Cogita præterea, an dignum te imperio præſtes. Quod non erit, ſi commodo tuo publica metiaris. Pelopidam enim æmulari oportet, cui cum uxor, abeunti ad bellum, commendaret ſalutis ſuæ curam: *Hoc*, inquiebat, *privato dixeris: duci autem civium commendanda eſt civium ſalus.* Diſpice etiam, an cum te ſic timent, vel colunt, tot clientes, tot ſupplices, eo ſis animo tumidiore. Fortaſſe enim timent, ut timemus venena: colunt fortaſſe, ut Febrim coluere Romani, ne noceret: vel ſaltem ut ſe aſinum ſuum hactenus colere ajebat Epictetus †, quod ei lavaret pedes: nempe quia ſibi uſum inde aliquem ſperaret. Et quid ſi neque

† *Lib.* 1. *Diſſert.* *cap.* 9.

que tanta ſit potentia tua, quam putas? Multi enim principes, ut eſt apud Senecam in v. i. de Benef. cap. xxx, *Ignoravere vires ſuas, & dum ſe tam magnos, quam audiunt, credunt, attraxere ſupervacanea & in rerum omnium diſcrimen perventura bella.* Pluraque in hanc mentem ibidem ſubjungit.

Si nullam ad potentiam aut dignitatem es evectus, vide an non malè te id habeat. Id ſi eſt, ſtultiſſimum te puta, quod deſideres. Hoc non obſcurum erit, ſi attendas, quàm difficulter ad dignitatem magnam pertingere ſit, & quanta cum difficultate ſuſtineatur. De priori ſic Cyprianus Epiſt. 11 *. *Illum vides, qui amictu clariore conſpicuus, fulgere ſibi videtur in purpurâ? Quibus hoc ſordibus emit, ut fulgeat? quos arrogantium faſtus prius pertulit? quas ſuperbas fores matutinus ſalutator obſedit? quot tumentium contu-*

* *Nempe editionis Pamelianæ: ſed priorum lib. 2. Epiſt. 2.*

contumelioſa veſtigia, in clientium cuneis, ante præceſſit, ut ipſum etiam ſalutatum comes poſtmodum pompa præcederet, obnoxia non homini, ſed poteſtati? Ubi vero comparata dignitas, tum, ut ibidem ait Cyprianus, *domus plagæ conſcientiam feriunt, tunc rei familiaris exhauſta damna cognoſcuntur, quibus redemtus favor vulgi, & caducis, atque inanibus vocis, popularis aura quæſita eſt.* Horum ut nihil contingat, quid ſunt magnæ dignitates, niſi aureæ compedes? Quanto vita privata curis eſt ſolutior! quanto ipſe placidior ſomnus! Conſule, quæ de amicis Cæſaris ad convivium vocatis pulcre diſſerit Epictetus lib. III. diſſ. XXVI. Felices quidem ſibi videntur, qui ſic Cæſari, vel Regi ſerviunt: quia ut ipſi ſuperiori, ſic illis ſerviunt inferiores. Quaſi feliciores eò ſint, quia & alios redigant in ſervitutem.

Dives ſi fueris, diſpice, an non opulen-

opulentia tua ſit ex alienâ paupertate, ac vel ipſe opes eas injuſte pepereris, vel ſis injuſti hæres. Sed antiquæ ſint, ac honeſte partæ: non tanti eſt opes habere, quam bene iis uti: unde etiam Græci χρήματα ἀπὸ τοῦ χρῆσθαι * nominarunt. Expende igitur, num tibi ſint pro inſtrumentis ad animum exornandum, vel publice, aut privatim benefaciendum aliis, præcipue egentibus. An contra tibi ſint inſtrumenta Veneris, Bacchi, & omnigeni luxus: quo pacto perdant, & valetudinem, & nominis decus, & animi vigorem: imò animum in æternum præcipitent exitium. Ut ſic infinitis partibus ſatius fuerit, eas nunquam habuiſſe.

* *Chremata, (quaſi uſui inſervientia) à verbo, quod* uti *ſignificat.*

Eſto etiam ut divitiis honeſte partis honeſte utaris: ſupereſt exquiras ſedulò, an non fiduciam temere ponas in rebus fluxis ac caducis: quales eſſe divitias, multis quotidie docemur exemplis. Item

an non

an non propter eas præ te aſperneris homines pauperes, vel ſaltem opibus multò inferiores, utcunque doctrina, virtute, vel pietate antiſtent. Quo quid facere poſſis injuſtius, ſtultiuſque? Nam qui animam à Deo acceperunt, cenſendi ſunt mentis bonis, non externis illis: quomodo militem non eſtimamus ex aurato baltheo, aut clypeo argenteo, ſed robore; animi magnitudine, peritia rei bellicæ. Sane nec equum emturi tam attendimus frenum, ephippium, phaleras: quàm ad ejus robur, & agilitatem. Neque de navi ſtatuimus ex tutela eburnea, vel roſtris inauratis; ſed firma compage, velocitate, gubernaculo ventis obediente.

Pauper es? Non levia ſunt commoda paupertatis. Quam multi ob divitias prolabuntur in luxuriem, qua ſe ſuaque perdant! Quam multi etiam ob illas faſtu turgent: imò & oſtentatione earum

rum alienis præbuere inſidiis occaſionem. Noli igitur deſiderare, quibus non indiges. Stude animi bonis; quæ divitiis non opponi modo poſſint, ſed longiſſime eas vincunt. Atque ut ille * ait, *Martialis.

Quod ſis, eſſe velis, nihilque malis.

Non igitur de pauperie te diſcrucia: ſed potius cura, ne ſtulte adeo ſapias, ut pauperies tibi extundat quicquid generoſæ erat indolis; ſic ut curis involvaris humilibus teque indignis: turpibus etiam obſequiis, & adulationi te des; vel fraudibus rem pares.

At fortaſſe nec divitiis tibi places: nec de paupertate doles: ut qui in re mediocri ſis conſtitutus. Gaude. Hæc quippe vitæ conditio nutrix eſt animi moderati, ut vult Plato. Notæ etiam preces Agur, à Salamone adoptatæ, vel ab Ezra additæ Proverbiis Salomonis *. *cap. 30.
Quam multi interea ſunt, quibus animus propterea moderatus non

eſt?

eſt? Quare tecum ſerio conſidera, an non, quæ fortuna eſt mediocris, hæc, dum te cum inferioribus comparas, magna tibi videatur; eoque te more divitum efferas & contumelioſe geras: vel dum te confers cum inferioribus, eò à te parva habeatur, & idcirco more pauperum dejicias animum, ac fœde aliis paraſiteris.

Vidimus de examine ſui circa opes, vel magnas, vel modicas, vel nullas. Nunc etiam cogitemus, quomodo feramus eorum quæ ſuſcipimus, ſucceſſus ſeu felices, ſeu infelices.

An fortunatus es? ſic ut in connubio, aut liberis, aut conatibus, ac conſiliis tuis, voto fere reſponderit eventus? Etiam atque etiam vide, an non iſta tuæ magis prudentiæ tribuas, quam providentiæ divinæ. An etiam Deo pro his beneficiis præbeas te gratum, quantum debes. Adhæc non hæc felicitas faſtu ac vento impleat animum,

mum, mentemque reddat dementem. Item an non dulci fortuna ebrius, ſic niti cœperis fortuna, ut minus jam diligentiæ adhibeas in deliberando: quæ res & cauſſa, & prænuncia eſſe ruinæ ſolet. Hoc eſt, quod apud Agellium * ait Cato: *Secundæ res lætitia tranſvorſũ trudere ſolent à rectè conſulendo, atque intelligendo.* Et Publius Syrus:

* Lib. 7. cap. 3.

Fortuna nimium quos fovet, ſtultos facit.

Infortunatus tibi contra videris, ſive ob ingens aliquod malum, ſive ob minora, ſed denſa? De poſteriori occurrit hoc Symmachi lib. I. epiſt. XLVIII: *Sic nati ſumus, ut ſæpius adverſâ fungamur. Fugiunt voluptates, & bonæ cujuſque rei tam brevis uſus, quam levis ſenſus eſt.* Ad prius pertinet hoc Plinii lib. VII. cap. XLII.: *Quæ magna gaudia, niſi ex inſignibus malis? aut quæ mala immenſa, niſi ex ingentibus gaudiis?* Sic Deo

viſum, ut voluptati mœror ſit comes. Vide igitur, an patienter feras, quæ Deus permittit, vel immittit. Quod eò magis agendum, quia utrumque facit bono tuo. Omnino enim fortuna ſecunda fallaciſſimum eſt divini favoris argumentum: ſolet quippe Deus, quos amat præ cæteris, etiam præ aliis affligere. Quod partim facit, ut caſtigatione iſtac, optimi parentis inſtar, corrigat ſuos, qui ſic diſcunt, vitia ſua magis odiſſe, & modeſtius de ſe ſentire: partim quoq; ut dum eos aſſiduè exercet, indies illi proficiant in palęſtrâ patientiæ: ad quam Chriſtus nobis exemplo ſuo tantopere præivit: Sic igitur te compone, ut dicere poſſis, quod olim Tertullianus *: *Totum licet ſeculum pereat, dum patientiam lucrifaciam.*

* *Lib. de Patient. cap.* 7.

A fortuitis nunc venio ad corporis affectiones. Quarum una, ejus eſt imbecillitas. Nam, ut Seneca * ait, *Quid eſt homo! Quodlibet quaſſum*

* *Ad Marciam cap.* 11.

quaſſum vas, & quodlibet fragile. Quid homo? ut Epictetus dicit, *lucerna vento expoſita.* Ut Plinius *, rectè de humano ait corpore: *cum benè lacertos exercuit, cujuſlibet feræ pabulum, cujuſlibet victima, ex infirmis fluidiſque contextum, & lineamentis exterioribus nitidum; frigoris, æſtus, laboris, impatiens; ipſo rurſus, ſitu, & otio iturum in tabem.* Sciteetiam à veteribus * dictum fuit, ut ferrum exercendo atteritur, inexercitum rubigine conſumitur: ita hominem laboribus exhauriri, & inerti torpedine magis diſſolvi. Vide igitur, an cùm tale ſit corpus noſtrum, non ea res ad modeſtiam nos magnopere debeat incitare: aut an æquum ſit, ſic nos ei ſtudere, ut animum negligamus, qui æternus.

* *Proœmio lib. 7.*

* *Vide Catonianam præclara veritatis hac de re ſententiam apud A.* Gellium *lib.* XI. *cap.* 2.

Sunt interea & ſua corpori bona: ſanitas, robur, agilitas, forma: quorum ſingulis, præcipuè tribus poſterioribus, extollere ſe homines ſolent. Notum illud poëtæ. *Sequi-*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

turque ſuperbia formam. At nihil non horum eripi poteſt. Adhæc robore & agilitate tot te muta vincunt animantia. Quatacunque ſit pulchritudo, à ſtatuis multis vinceris. Et durabilior longè eſt ſtatuis ſua forma. Quin igitur potius ſecteris animi pulchritudinem, quam, cum bono Deo, dare tibi potes; eripere alius nequit. Et quàm turpe eſt, eum, qui animum habet, captare laudem è corpore! virum imprimis: in ſequiori enim ſexu, qui mollior eſt ac delicatior, non laudamus quidem, ſed ferimus utcunque, ſi formâ ſibi placeat.

Hinc jam ad animi bona adſurgamus: quorum aliqua ſunt naturalia, alia ſtudio ac labore parta. Naturâ ſuâ habet anima vim cernendi præſentia, recordandi præterita, proſpiciendi futura: habet eadem velocitatem cogitandi, & ſubtilitatẽ penetrandi: habet ſolertiam inveniendi, & judicium diſcernendi. Quæ omnia teſtantur, ani-

mam noſtram cælo genus ducere. Momento illa mundum omnem pervagatur: magno argumento, non te eam glebæ huic, vel illi debere affigere, cum totius mundi incola ſis. Quid igitur peregrinationes, vel exilia moleſtè feras? Imò, ſi ſinas, momento illa provolabit in cœlos, unde genus ducit. Vide igitur, an non eam, quæ originis eſt cæleſtis, indignè rebus obruas terrenis.

Quòd ſi ingenio, vel memoriâ excellas, in te deſcende, ac diſpice, an non eo tibi magnopere placeas, ſic ut ſordeant alii, quibus ingenium obtigit tardius, aut memoria minùs tenax. Atqui magna quidem memoriæ laus; major etiam ingenii; at longè maxima judicii. Quid ſi igitur, qui ingenio nolis cedere, judicio ab aliis vincaris? Et quorſum tibi præclara memoria ſi non optima quæque huic rerum omnium theſauro aſſiduè committas? Cui uſui ingenium acre, ſi ab-

utaris, eorum inſtar, quibus, ut Petronius loquitur, *ingenioſa gula eſt*; aut Curionis illius, qui Vellejo dicitur *ingenioſè nequam*?

Hinc jam à naturalibus animi bonis conferam me ad illa, quæ ſtudio parantur. Cujuſmodi imprimis ſunt hęc tria; primùm doctrina, præcipuè varia, aut recondita; hinc prudentia cum virtute; deniq; pietas cum modeſtiâ. Ac primum quidem videamus, quo pacto ſeipſos expendere debeant, qui eo ſibi placeant, quod animum excoluerint doctrinarum ſtudiis. Atque in his etiam eſſe videas adoleſcentulos, qui adhuc, quod dicitur, inter apia verſentur, ac vix è luto poſuerint pedem. Quales ſtultâ perſuaſione viam ſibi in poſterum ad veram eruditonem præcludunt. Uſq; adeò verum eſt, quod ſapiens ille ajebat, ἡ οἴησις ἐγκοπὴ τῆς προκοπῆς. Sed de iſtis potius videamus, quos peſtilens illud ſidus non afflavit: ſi modò aliquos eſt invenire, quos

quos non quodammodo teneat ſacer ille morbus, opinio: Nam & illi, qui non ſuo ſolum judicio, ſed etiam alieno, alicujus pretii videntur, ſæpè propterea tanquam ab alno, deſpiciunt illos, quibus non eadem obtigit felicitas. Equidem te compello, quiſquis in choro erudito locum tibi vindicas, ſerioq; rogatum velim, iiſne te ſtudiis dederis, quæ ſapientiam docent: an iſtis, quæ ad hanc tantummodo viam parant. Multos enim in literis humanioribus aliquanto longius progreſſos, videas præ ſe aſpernari ſeverioribus ſtudiis imbutos: credo quia vident his ſermonem ferè eſſe impolitiorem, nec ſcire illas ſtudiorum amœnitates: quaſi non pluris ſint ſtudiorum fruges, quam flores. Contrà alios cernas ridere illas amœnitates, ac ſeſe magnopere jactare, quod in maſculo facultatis alicujus ſtudio ætatem triverint. Quaſi non & horum claudicet doctrina, ob ignorationē

eorum, quibus ad majora præparari animus debuerat. Vide nunc, utrum in priori, an alterâ ſis caterva. Equidem poſteriorem antefe-ram: attamen non dubitandum, quin diſciplinæ mutuo ſtent auxilio, eoque ſtudia manca ſint ac mutila, niſi perficiatur diſciplinarum chorus. Non quaſi exiſtimem, poſſe aliquem excellere in omni ſtudiorum genere: ſed quia, ſi recta inſiſtatur via, mediocris omnium notitia non obſit, ſed plurimum proſit ad unius vel alterius ſtudii accuratam notitiam adſpiranti. Præterea, homo ſeu erudituIe, ſeu erudite, cogita tecum, non quàm multos doctrinâ præverteris, ſed quàm multi ſint qui te à tergo reliquerint. Cogita etiam illud B. Hieronymi ad Vigilantium, *Non parum eſt ſcire, quid neſcias.* Eoque non tam obverſetur, quantū ſcias, quàm quantum neſcias. Siquidem, quæ ſcis, nec decima, imò nec centeſima ſunt eorum pars,

quæ neſcias. Denique animo illud obverſetur, utcunque pulchrum ſit audire doctum, pulcrius eſſe haberi prudentem; pulcherrimum autem eſſe pium. Imò quod vera doctrina, niſi prudentiæ ac pietatis eſt inſtrumentum? At quantus eſt eruditorum numerus, quorum hos prudentia, illos pietas, nonnullos utraque deſtituat! Et his te fortaſſe præfers, quos doctrinæ expers, vel prudentia, vel pietas, vel utraque commendat. At longè ſatius ſit rejici in gregem indoctum, quã excludi à ſapientibus, hoc eſt, prudentiâ ac pietate ornatis.

Quæ proximè diximus, ad omne genus literatorum pertinent: ſed quanto mihi carior, tantò & notior eſt ordo noſter. Quare non poſſum ab animo impetrare, ut manum de hac tabulâ tollam, & tam citò alium ad ordinem tranſeam. Obverſantur animo in choro erudito, tum qui gaudent titulo doctoris; tum qui dignitate pro-

feſſoris; tùm qui claritate ſcriptoris. Non minùs his examine ſui opus eſt, quàm indoctis. Liceat igitur omnes hos affari. Ac primum ſermo mihi vobiſcum fuerit, qui Doctoris eſtis titulum adepti. Expendite, utrùm hoc elogio digni ſitis an indigni. Jure iſtoc honoris conſequuntur, qui non ſolùm memoriâ ſunt complexi, quæcunque de propoſitâ arte, vel ſcientiâ, tradi in ſcholis ſolent: ſed judicio præterea adeò ſunt ſubacto, ut præcepta in actum ſciant deducĕre. Nec enim titulum doctoris Medicinæ meretur, cui ægrũ non auſis committere; nec Juriſconſulti, cui deſit fiducia ſuſpiciendi cauſſam ullam. Solis verò honos ille convenit, quoram ſtudia in tantum maturuerunt, ut ad ſcientiæ ſuæ πρᾶξιν idonei ſint. Quod demum fuerit in Medicinæ candidato, ſi celebrem Medicum ad ægros itantem diu fuerit comitatus: in Juriſprudentiæ candidato, ſi diu audierit

cauſſas

cauſſas coram tribunali agentes. Sed feramus ſanè morem Academiarum, quo recentes à θεωρία Doctoris elogio inſigniuntur. At quis toleret, quod qui non aliter præcepta guſtarunt, quàm canis Nilum; interdum etiam ne guſtarunt quidem; avaritiâ ac ſtultitiâ Profeſſorum, honorem illum immerentes conſequuntur, qui collatus etiam adimi potius debebat. Unde jam olim illa Laurentii Vallę querimonia fuit, majorem eſſe numerum doctorum à recto *doctor*, quam *doctus*. Et quis neſcit illud calcatum, *Accipiamus pecuniam, & remittamus aſinum in patriam?* Nec ſolum vide, an honore eo dignus ſis: ſed etiam an non propter eum cornua tollas, & iis impetas ſolidè eruditos. Quod profectò non faceres, ſi te ipſum noſſes. Tu à pauxillis alicujus Lycei Profeſſoribus pretio tibi doctoris titulum comparaſti: & prę te contemnes illos, quos quicquid eruditorum

eſt in orbe æſtimat, & pro mundi doctoribus agnoſcit? Hoc vitium in aliis etiam, ſed maxime dominatur in juventute, quæ ubi titulo auctior rediit domum, plebeculæ facilè imponit: Sed verè docti continuo conſpiciunt auriculas aſini prominentes. Tales ſtruthionibus etiam verè compares, qui externo apparatu minantur ſublimē volatum; ſed vix ſe valent attollere à ſolo.

Hinc jam venio ad profeſſores Academicos: quos non inſcitè à doctiſſimis hominibus in tria video genera diſpeſci; apes, fucos, crabrones. Apes gignunt mel fragrans: & tum hujus alimoniâ auditores paſcunt, tum odore ejus multos ſagacioris naris ad Academiam pelliciunt, præcipuè ſi aureis ingenii doctrinęque monumentis illuſtrem ſibi, pariterque Academiæ, atque adeo patriæ famam pariant. Fuci, favore magnatum, in ordinem profeſſorum allecti indigni, non de

honore Academiæ ſolliciti ſunt; ſed duntaxat de commodis, quæ ex eâ dignitate percipiunt. Crabrones invidiâ lacerant præſtantium collegarum famam, ut ſic ipſi quidem videantur, quod non ſunt, ac præclaræ illæ animæ non videantur, quod ſunt. Nunc qui te pulcro Profeſſorum ordini inſertum prædicas, attende quæſo, num in apibus, fucis, an crabronibus, nomen merearis.

Tertius dabatur ſcriptoribus locus. Et hi ſæpè intumeſcunt ob qualemcunque nominis celebritatem, quam ſi non habeant, ſaltem habere ſibi videntur. Nam nulli deſunt laudatores; &, ut adulatores abſint, ſibi quilibet adulatur, ſuoſque etiam deformes fœtus amat. Quare conducibile eſt, priuſquam labores quiſque ſuos divulget, ut non contentus ſecum ſingula ſeriò expendere, etiam, Pliniano * more, communicet duobus vel tribus, viris doctis, pruden-

* *Lib.* 7. *cap.* 17.

prudentibus & benevolis: eorum judicia expoſcat: imò ubi indagine majori opus, judicia etiam annotet, quo per otium accuratius ſingula expendat. Imò, apud veteres & ille laudatiſſimus mos erat, coram frequenti ſua auditorio legere, & ex ſingulorum vultibus, tum laudes, tum culpas obſervare. Hęc qui inſuper habent, ſæpius fucum faciunt, non poſteris dico, qui juſto omnia pretio æſtimabunt; ſed ſibi ipſi, & aliis ſui ſeculi imperitis, quorum maximus eſſe numerus ſolet. Cogitet etiam, an argumentũ, quod ſuſcepit, melius tractarit quàm priores: hoc eſt, an priorũ inventis pulcra quædam ſuperaddat de ingenio ſuo: vel an cohibilius ſuccinctiuſque, & majore cum genio, rem exponat: & verbo ut dicam, an poſtquam tantum eſt librorum in orbe, ut iis legendis nec plurimorum ætas ſufficiat, nihilominus interfuerit orbis literati, iſtoc etiam ſcriptum in lucem prodire.

dire. Hoc eo fidentius ſcribo, quia multi quantivis ſibi pretii videntur, cum non ſcriptores ſint; ſed exſcriptores, & ita exſcribant, ut ſatis pareat, eos, quos exſcribunt, longè meliùs argumentum illud intellexiſſe, quàm ipſos; elegantius etiam tractâſſe. Quod fieri ſolet ab nonnullis, quibus eſuriendũ domi, niſi hoc miſero artificio pecuniolæ aliquid comparent. Sed ut fortaſſe talibus, velut neceſſitate adactis, veniam demus; non illis tamen ignoſci debet, qui malignè adeo de ſeculo ſentiunt, ut omnes exiſtiment naris eſſe tam obeſæ, ut non videant hominis furta, & ineptias: ac propterea etiam Theonino dente arrodant viros bene de publico merentes; ſui diſſimillimos. Quanquam nec hos quorum labores æſtimamus, æquum eſt, eò tumido reddi animo, ceteroſq; præ ſe aſpernari. Nam quantillum eſt bene de aliis mereri, ſi de nobis malè mereamur: uti fit ſi ſtudia in

nobis

nobis faſtum pariant, non modeſtiam; quæ pręcipua eſt prudentię, Chriſtianæ imprimis, virtus.

A doctrinâ tranſeo ad Prudentiam, ac Virtutem. Eſt verò id in animâ virtus, quòd in corpore ſanitas. Nam uti hæc eſt à temperie humorum: ſic illa ab harmoniâ affectuum cum ratione. Diſpice igitur, an ſanus tibi ſit animus: hoc eſt, an eum prudentia ſic moderetur; ut ne ſuccumbat inſidiis, vel inſultibus affectuum. Reducuntur verò hi vel ad iraſcentiam, quæ aliter animoſitas ac irritabilitas dicitur: vel ad appetitum, qui aliter concupiſcentia aut cupiditas vocatur. Horum iraſcentia militi à Platone: cupiditas plebi comparatur; quia ille erectior, hic demiſſior. Priori objicitur malum aliquod: puta injuria, periculum, vel ærumna: unde metus, dolor, ira. Tum prudentia obducit animi magnitudinem, ac *fortudinẽ*: ſed & *manſuetudinem*, ut iram inhibeat, ac leniat.

niat. Niſi hæc Virtus agat; tranſit homo in feram. Poſteriori ſe offert illecebra quæpiam voluptatis: ſive illa gulæ, ſeu libidinis. Sed Ratio obducit *temperantiam*. Quod niſi fiat, tranſit homo in pecudem: ut ſcitè Epictetus ajebat. Præter haſce virtutes duas & alia eſt, quæ à variis affectibus oppugnetur: nempe *Juſtitia*. Hæc violatur tum ab irâ, ut in cædibus, ac injuriis: tum à cupiditate, ut in furtis, ac rapinis: tum à libidine, ut in adulteriis ac ſtupris: tum à metu, dum propter eum quis officium non facit. Sed & ab inſcitiâ oppugnatur: quia non omnes vident, quid ſit jus, vel æquum. Quare cogitandum cuiq;, an non iræ laxet habenas; aut dolori nimium indulgeat; aut Veneri, vel Baccho addictior ſit: aut metu officiũ deſerat: aut cupiditate habendi aliis ſit injurius: aut aliter negligat virtutem. Quæ jejunius dixi, paullum diducam.

Primùm igitur vide, utrum fortiter

titer feras adverſa, an muliebriter? quorum hoc ſi eſt, medicinam ex philoſophiâ pete. Videlicet cum iis, quæ adverſa obtingunt, confer ſecunda. Aliter ſi agis, pueris es conferendus, qui, unum quid è multis amittentes, magis dolent de uno illo, quàm gaudent de multis ſibi relictis. Sapiens verò lætabitur, quod bonum aliquod hactenus habuerit, & ubi habere deſiit, tam multa ſibi ſuperſint incolumia.

Atq; idem cum cæteris ſe conferet hominibus; ac plurimùm ita fit, ut hinc diſcat potiorem ſibi fortunam eſſe, quàm longè maximæ hominum parti. Senecæ eſt, ſed de ambitioſis *; *Nemo eorum qui in Rep. verſantur, quos vincat, ſed à quibus vincatur, adſpicit: & illis non tam jucundum eſt, multos poſt ſe videre, quàm grave aliquẽ ante ſe. Habet hoc vitium omnis ambitio, non reſpicit.* Hoc paullum immutatis verbis etiam impatientibus aptâris: Nemo enim eorũ qui adver-

* *Epiſt.* 72.

adverſâ premuntur fortunâ, cogitat, quot infeliciores, ſed quot feliciores, & illi non tam ſolatio eſt multos poſt ſe videre, quã grave aliquos ante ſe. Habet hoc vitium omnis impatientia, non proſpicit.

Præterea, ut vates ait Venuſinus,

—- non ſi malè nunc, & olim
Sic erit.

Maronis illud animo obverſetur:

Durate, & voſmet rebus ſervate ſecundis.

Teleſphorus à Lyſimacho, ferè inſtar, caveæ incluſus, cum oſtentui ſic foret, & fędè ac miſerè viveret, ſi hoc vivere dicendum, ſuaſere amici, ut ſpontaneâ vitam inediâ finiret. Ille verò quid? *Omnia* homini, dum viveret, ſperanda eſſe.* Quicum convenit hoc poëtæ Sulmonenſis:

* *Seneca epiſt.* 70.

Vivere ſpe vidi, qui moriturus erat.

Egregiè hanc Spei vim deſcribit

bit Tibullus lib. II. eleg. VI. Imò nec abſurdè philoſophi illi qui vitam Spe dicerent contineri: unde & ἐλπιςικοὶ, quaſi *Speratıvos* dicas, vocabantur; ut eſt apud Plutarchũ in IV. Sympoſiacôn. Quæ appellatio precipuè Chriſtianis convenit ſpem omnem in Chriſto, ac meliore per eum vitâ, reponentibus.

Propterea cogitabit etiam ſapiens divinam cæleſtis Patris Providentiam, quam Stoici *Fatum* dixere. Hæc omnia diſpenſat, ut vult: nobis verò obſequendum: boni, id ſi agimus; mali, ſi pareamus inviti. Non inſcitè hac mente Cleanthes apud Epictetum in Enchiridio, cujus verſus ſic Latinè Seneca * expreſſit.

* *Epiſt.* 107.

Duc me parens, celſique dominator Poli:

Quocunque placuit: nulla parendi mora eſt.

Adſum impiger. fac nolle: comitabor gemens:

Maluſque patiar, quod pati licuit bono.

Eo

Eo autem libentius in divinâ nobis providentia eſt acquieſcendum, quòd illa, pro ſuo amore, bono noſtro, agat, aut ſinat, quæ tantopere dolemus. Quam illi proſcriptio erat moleſta, de quo B. Hieronymus loquitur in ſecundo contra Jovinianum! Atqui hic paupertina ſorte bonæ eſſe frugis cœpit; & cùm antea foret podagricus, temperantia eſt adeptus, ut ne humores deinceps fluerent in nervos. Plato, Dionyſii tyranni amicitia excuſſus, ſecurius, feliciuſque cœpit philoſophari. Zeno Cittieus à naufragio egit Fortunæ gratias, quod occaſionē haberet philoſophandi. Eſtque hic ille, qui Stoicam deinde ſectam condidit. Diogenes, urbe una ejectus, aggreſſus eſt contemplari universā rerum naturam. Eſtq; ingens ſi miliū exemplorū ſeges.

Jam quantum eſt, quod ſi non emendemur unis alteriſve plagis, nō ceſſet Deus affligere, donec tandē, conſuetudine adverſorum, diſcamus

* *De Tranquillitate cap.* 10.

mus patientiã. Hoc enim Seneca* vidit, quando Naturã ait *nullo nomine meliùs de nobis meruiſſe, quã quòd cum ſciret, quibus ærumnis naſceremur, calamitatum mollimentum Conſuetudinem invenit; citò in familiaritatem graviſſima adducens: Nemo duraret, ſi rerum adverſarum eandem vim aſſiduitas, quam primus ictus haberet.* Nempe ut mala malis accudantur, poſteriora tamen mala, licet paria ſint prioribus, non pariter tamen afficient, quia aſſuetudine duratus eſt animus; præcipue iis, qui conditionẽ cogitant naſcendi, imò & renaſcendi: quia ut aurum igne ſit purius, ſic filios ſuos calamitatibus purgat Deus. Et quid perhorreſcant, quibus nec mortem eſſe terrori oportet: ut qui ſciant, moriendi legem primis eſſe datam parentibus; nec poſſe nos aliter hujus vitæ malis liberari, & ad meliorem vitam tranſire. Interim, fateor, vel cogitatione mortis illi

horrorem

horrorem incuti, qui ita vixerit, ut conſcientia pœnas ſeveri judicis extimeſcat. Verum hoc non mortis eſt, ſed vitæ nequiter tranſactæ. Longè aliter comparatũ eſt cum piis, utcunque morti etiam accenſeas aditum ad mortem, qui multis in morbis ſæpè peracerbus. Rectè ergo B. Auguſtinus lib. XIII de Civit. Dei cap. VI. *Quicquid illud eſt in morientibus, quod cum gravi ſenſu adimit ſenſum, piè fideliterque tolerando auget meritum.* Ubi *meriti* vocabulum ex uſu veteris Eccleſię accipi oportet. Videlicet pro mercede, quam Deus ſe timentibus promiſit.

Hinc penſicules velim, an temperans ſis, & quia paucis ea virtus, an non longè etiam ab hac virtute abſis. Blandus eſt hoſtis voluptas; cujus illecebris non facilè reſiſtimus, niſi illud aſſiduè cogitemus, nihil eſſe voluptate incertum magis, cum planè pendeat à fortuna: unde eſt, quod nunc ea affluimus,

nunc

nunc caremus. Nihil quoque tam ſervile eſſe & abjectum; ut quæ communis ſit nobis cum mutis animantibus. Nihil denique inimicum æquè tum ſapientiæ, quia menti caliginem obducit: tum induſtriæ, quia animo languorem parit: tum vigori, quia corporis ſanitatem labefactat. Eo melius Natura conſuluit nobis, in Venere imprimis, quòd eam brevem eſſe voluit, & talem, ut aſſiduitate ipſa faſtidium gigneret.

Proxima eſt Juſtitia, quæ verſatur circa modos cum hominibus converſandi. Loquimur verò non de juſtitia civili modò, quæ exigit, ne quem fraudemus, aut lædamus (hæc enim innocentia admodum eſt anguſta) ſed de juſtitia naturali, quæ requirit, ut quandoquidem cognati omnes ſumus, ab eodem Deo, eadem conditione generati, eò nos mutuo amemus, nec ſolis nobis vivamus, ſed ad aliorum quoque uſum referamus, quod poſſu-

poſſumus. Atque hoc ipſum ſuadet quoque partim humanæ vitæ fragilitas, magnum miſerationis ſuſcitabulum: partim mutui auxilii neceſſitas. Pulcrè de iſto Seneca epiſt. xcv: *Ecce altera quæſtio, quomodo hominibus ſit utendum. Quid agimus? quæ damus præcepta? ut parcatur ſanguini humano? quantulum eſt ei non nocere, cui debeas prodeſſe? Magna ſcilicet laus eſt, ſi homo manſuetus homini eſt. Præcipiemus, ut naufrago manum porrigat, erranti viam monſtret, cum eſuriente panem ſuum dividat? Quando omnia, quæ præſtanda ſunt, ac vitanda, dicam, cum poſſim breviter hanc formulam humani officii tradere? Omne hoc quod vides, quo divina atque humana concluſa ſunt, unum eſt: membra ſumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cum ex iiſdem, & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem indidit mutuum, & ſociabiles fecit: illa æquum juſtumque*

compoſuit; ex illius conſtitutione miſerius eſt nocere, quam lædi: ex illius imperio parata ſunt ad juvandum manus. Iſte verſus & in pectore & in ore ſit: Homo ſum, humani nihil à me alienum puto. Habeamus in commune, quod nati ſumus. Societas noſtra lapidum fornicationi ſimillima, quæ caſura niſi invicem obſtarent, hoc ipſo ſuſtinetur. Vide nunc, an non multifariam adverſus juſtitiam pecces? num errantes rectius inſtruis? num afflictos ſolatio, vel auxilio juvas? num erga inferiores non ſuperbus, ſed comis & affabilis es, planeque talis, quales erga te velles eſſe ſuperiores? num alii à te patiuntur, quod ab aliis pati recuſares? num aliis agis, quicquid ab iis velles tibi fieri?

Atque hæc de virtute, quam tum demum verè habemus, cum nec malè agimus, quando ſcimus fore ut lateat omnes: nec omittimus rectè agere, etſi nullum inde

præmium vel honorem, exſpectemus; ſed ſola nobis ſufficit bonæ mentis fiducia.

Reſtat, ut de pietate cogitemus; arte artium, & ſcientia ſcientiarum, quæque ſola habeat promiſſionem vitæ æternæ: ut propterea, ſinè ea, ſatius fuerit nunquam vidiſſe hanc vitam. Ea cum partim ſit credendorum, partim ſperandorum, partim faciendorum; unumquemque examinare ſe oportet, habeatne & fidem, & ſpem, & charitatem.

Primum igitur diſpice, an credas, à Deo omnia eſſe creata, atque ejus providentia gubernari univerſa, ei te omnia debere, in hoc fiduciam reponere, etiam in adverſis, quæ bono tuo immittat, vel permittat. Credaſne item in Verbum, quod pro nobis carnem aſſumſit, inque ea pro peccatis noſtris paſſum fuit, ac die illo veniet è cælis ad judicandum vivos, & mortuos. Credaſne etiam in Spiritum Sanctum, per quem ſan-

ctificamur, & membra ſumus corporis myſtici, cujus caput eſt Jeſus Chriſtus.

Hinc vide an ſperes à Dei miſericordia per & propter Jeſum Chriſtum remiſſionem omnium peccatorum, & vitam æternam: uti in ſe credentibus Chriſtus promiſit. Sperare igitur hoc licet, ſi conſcius tibi ſis, quòd verè credas. Ut hic quoque locum habeat Salluſtii illud *: *Suus cuique animus ex conſcientia ſpem præbet.*

* *Orat. 2. de Rep. ordin.*

Sed vera fides non eſt, niſi ſit viva, & efficax per charitatem: ut porro expendere quemque oporteat an habeat charitatem. Vide igitur an Deum creatorem ames ante omnia: quod non eſt, ſi magis ames & honores, opes, voluptates carnis. Nec enim poſſumus pariter Deo, & Belial, inſervire. Vide an ames æternum Dei filium, Dominum tuum Jeſum Chriſtum; quod non facis niſi propter eum paratus ſis mundo renunciare, ac po-

ac potius vitam profundere, quàm eum abnegare. Vide etiam; an ames proximum, quod non eſt, ſi tuis ſolùm commodis ſtudeas, multo minus, ſi parentibus, & aliis publice aut privatim præfectis neges honorem debitum: ſi alienum effundas ſanguinem: ſi alterius torum macules: ſi fraude, aut vi, aliena occupes bona: ſi nomini alieno detrahas: atque adeo ſi ira, odio, invidia, libidine, alio- ve affectu, velut œſtro, percitus, tale quid animo concupiſcas, utcunque delictum conſiſtat intra cogitationem, quam homines ſcire non poſſunt. Vide denique an cum hiſce & cæteris vitiis aſſidue pugnes, & fortiter pugnes, atque in hac pugna magis magiſque vitia ſuperes. Nam, ut B. Auguſtinus * ait, *Ipſa virtus* (pietatem quoque hoc nomine complectitur) *quid hic agit, niſi perpetua bella cum vitiis, nec exterioribus, ſed interioribus; nec alienis, ſed*

* *Lib.* 19. *de Civ. Dei cap.* 4.

planè noſtris. Nec ceſſare in pugna hac fas eſt nobis, quia cum callido, & valido hoſte negotium eſt nobis, qui nunquam ceſſat laceſſere: ut ſi nos paullum ceſſemus réſiſtere, languidiuſve agamus, facile ſuccumbamus. Scite hoc illuſtrat B. Hieronymus in III contra Pelagianos: *Quomodo qui adverſo flumine lembum trahit, ſi remiſerit manus, ſtatim retrolabitur, & fluentibus aquis, quo non vult, ducitur; ſic humana conditio, ſi paullum ſe remiſerit, diſcit fragilitatem ſuam, & multa ſe non poſſe cognoſcit.* Quotieſcunque igitur à carne, mundo, Satana, ſollicitamur ad peccandum, nunquam animum ſic remittamus, ut amittamus: ſed in eo aſſidui ſimus, ut carnem rationi, rationem ſubdamus Deo: donec illic ſimus, ubi nullum amplius erit certamen, ſed pax æterna.

F I N I S.

GERARDI JOANNIS VOSSII

DE

Studiorum Ratione OPUSCULA,

Ex Auctoris autographis aucta & caſtigata.

AMSTELODAMI,

Apud *Joannem Janſſonium*, Juniorem

ANNO MDCLIV.

DISSERTATIONIS GENERALIS BIPARTITÆ

Pars Prior,

Quæ Tradit Quibus Diſciplinis perfecta conſtet Eruditio.

IN ratione ſtudiorum primo in conſiderationem venit, quam varia ſint diſciplinarum genera. Ac aliæ quidem *communes* ſunt; aliæ excellentiæ cauſa *erudita* nuncupantur. Communes voco, quibus etiam ſe dant, qui inter eruditos referri non ſolent. Quales Ariſtoteli VIII. Polit. ſunt Grammatiſticè, Gymnaſticè, Muſicè: ac quorundam judicio etiam Graphicè. Grammatiſtice eſt legendi, ſcribendique ſcientia: quæ doctrina plane eſt divina, etſi,

quia puerilis & vulgaris, eo vulgo abjecta, diſpretaque habeatur. Gymnaſtice, in corporis exercitatione conſiſtit. Ac veteribus erat ſimplex, bellica, vel athletica. Noſtri temporis Gymnaſtice, præter ſaltationem, comprehendit digladiationem, equitationem, & natationem. Muſice, ſecundum Pollucem triplicem harmoniam obſervat; unam ore, alteram manu, tertiam pedibus. Ut ad eam non minus, quam Gymnaſticen ſaltatio pertineat: ars nec inutilis, nec laude indigna, quamdiu ſe intra honeſtatis continet cancellos, nec excellere ea ſtudet, quem id non decet: Graphice, eſt ars pingendi: quæ in nonnullis plus etiam præſtat, quam dictio, aut ſcriptura: ac in peregrinationibus etiam plurimum juvat.

Diſciplinæ eruditæ vel ſunt verborum, vel rerum. Verborum cura vel Grammatica eſt, vel Rhetorica,

torica, vel Poëtica. Grammatica ars, pure loqui docet: Rhetorica, ornate: Poetica, lege metrica. Loquor vero nunc de artibus iſtis, quatenus circa verba ſolum verſantur: non quatenus Grammatici iidem ac philologi, variæque eruditionis amantes. Nec prout Rhetorica ſumitur pro facultate Oratoria: vel Poëtica fabulis naturæ arcana involvit, vitæve exempla proponit. Quomodo & Rhetorica, & Poëtica partes ſunt longe auguſtioris conſiderationis, quippe partes eloquentiæ, de qua poſtea dicetur. Optandum autem foret, ut, ſicut olim, ita nunc etiam gens aliqua ſupereſſet, quæ latine loqueretur, expeditiſſimam haberemus addiſcendæ linguæ Romanæ viam. Nunc cum hodie perpaucorum ea ſit laus, ut pure ſcribant: pauciorum, ut loquantur: cum præceptis vero, ſi pauca quædam exceperimus, ita comparatum ſit, ut ea aliquo uſque

provectos juvent, incipientes vero morentur: vix alia profecto eſt ratio ſermonis formandi, quam ſi veteres legamus & ſequamur. Modum vero ejus rei inferius exponam. Dubitet quoque aliquis, num, quia nunc de eruditis ſolum diſciplinis loquimur, eo hic agatur de puritate ſermonis in iis modò linguis, quæ olim obtinuere vulgo: nunc vero à ſolis ſciuntur doctis: ut ſunt Romana, Græca, Hebræa, Arabica, aliæ: an etiam de puritate in peregrinis illis, quæ hodieque in uſu ſunt totis gentibus: quales Gallica, Italica, ac ſimiles. Vulgares enim videntur, quia notitiam earum ſæpe etiam vulgares animæ poſſident, rerum omnium imperitæ. Mihi medii ſunt generis: interim parum referre cenſeo, utrum doctrina earum reducatur ad diſciplinas communes, an eruditas: dummodo fateamur, uſum earum eſſe & eruditis maximum, partim ad vitæ publicæ

priva-

privatæque commercia: partim ad intelligendas res maximas, quæ vix aliis, quam vulgaribus illis linguis ſunt exaratæ. Imo in puritate & elegantia linguæ etiam vernaculæ exercitari utile puto: qualis his terris Belgica. Nam & illa non aliis minus linguis ſuas Veneres habet: quas exiguæ fortaſſis laudis eſt ſcire, illaudatum tamen neſcire. Adde, quod nec raro adverſus linguæ vernaculæ puritatem peccat vulgus; ſæpe etiam eruditi, dum invitâ linguâ Belgicâ, ad Latinum eam morem accommodant; Walonibus noſtris ſimiles, conantibus Belgicè, aut Belgis imperitioribus, loquentibus Latinè. De verborum doctrinâ ſatis.

Rerum doctrina vel eſt ſingularium, vel univerſalium. Prior illa vocatur Hiſtoria, quæ cum linguæ ſtudio optime conjungitur. Cum enim Hiſtoria partim rerum naturam deſcribat, partim res ge-

ſtas narret ; ex naturali quidem communia rerum penè omnium vocabula diſcemus : ex geſtorum illa hauriemus proprias perſonarum, ac locorum appellationes: ſine quarum notitia non poëtæ, non oratores, non ullum intelligi poſſit ſcriptorum genus. Ut ſatis liqueat etiam ad diſcendam linguam latinam non eſſe expeditiorem proficiendi modum, quam ſi cum Cicerone, aut Terentio hiſtoriam jungamus. Sed longè majus eſt, quod ex hiſtoria naturali ſcientia naturalis & ars medica naſcitur : ex hiſtoria vero rerum geſtarum, tota Philoſophia practica, cum Juriſprudentia originem trahit. Ex ſingularibus enim ad univerſalia devenitur. Hæc univerſalium doctrina à Platone dividebatur in προπαιδείαν, vel παιδείαν. Illa præparat, hæc perficit. Προπαιδεία continet Matheſin, & Logicen. Matheſis verſatur vel circa quantitatem diſcretam, ut Arithmetice ;

meticè; vel continuam, ut Geometria. Logice dirigit intellectum in cognitione veri: præcipuaque ejus inſtrumenta ſunt argumentatio, definitio, diviſio, methodus. In quibus multum etiam ſola valet natura. Sed non omnibus par obtigit naturæ felicitas, & ars dux eſt certior natura.

Atque hæc de προπαιδεία: quæ ſic dicitur, quia docendi ordine antecedat παιδείαν. Ut enim ædificare volentibus prior eſt fundamenti cura, proxima autem ſtructuræ; ita etiam ſe res habet in doctrinarum ſtudiis. Structura παιδείας nomine cenſetur. Ea partim cognoſcitur lumine naturæ, partim ſupernaturali. Prior Philoſophiam continet, & eloquentiam. Philoſophia conſiſtit in Sapientiæ & Prudentiæ ſtudiis. Sapientia comparatur notitia naturæ. Atque ad eam, ut dixi etiam Medicina refertur. Prudentia comprehendit ſcientiam moralem & civilem.

lem. Ex poſteriori enaſcitur Juriſprudentia. Eloquentia docet apte dicere ad perſuadendum; idque vel proſa oratione, ut Oratoria; vel carmine, ut Poëtica. Utraque Politicæ eſt inſtrumentum; ſed ut Politicus ſit Orator, multum refert: cùm in vita familiari, ubi multum ornat, & amicos parit: tum præcipue ſi dicendum in concione ad populum: in curia ad Senatum, in caſtris ad militem, in legationibus ad exteros Reges, vel reipubl. Antiſtites. Sed Politicum itidem eſſe Poëtam, nihil neceſſe eſt, quia bonum quod ex dramatis, & aliis poematis redundat ad Remp. per alios exſequi licet. Quare Lælius & Scipio, ſive Furius, aut Sulpitius Gallus nobiliſſimi homines, non ipſi ſuo nomine dramata ediderunt, etſi adjutarint Terentium. Sed ut à Politico hoc ſtudium non requiratur, tamen ejus notitia auget nominis decus. Imo nec à laude car-

minis tragici abhorruere Aſinius Pollio, & Auguſtus, ut Julium mittam, qui tragœdiam ſcripſit, ſed puer. Supereſt doctrina ſupernaturalis, ſive Theologia Chriſtiana, quæ doctrina eſt divinitus revelata de Deo, & officio hominis, in ſpem vitæ æternæ. Quia vero hic periculoſius erratur, utile eſt in tanto Eccleſiæ ſuper variis capitibus diſſenſu, ut ipſi ſcripturas legamus, idque animo humili, & affectibus minime mancipato. Recentibus etiam doctoribus addemus veteris Eccleſiæ interpretes, ac conſiderabimus, in quibus ubique ac ſemper conſpirarint; in quibus diſſenſerint; & quando diſſenſus ille cœperit, & ubi alii alios tulerint, ubi non item. Quo pacto futurum, ut & neceſſariæ veritati, & Eccleſiæ concordiæ melius conſulatur.

DIS-

DISSERTATIONIS GENERALIS BIPARTITÆ

Pars altera,

QUÆ OSTENDIT;

Quomodo variæ adeò diſciplinæ optimè addiſcantur.

VIDIMUS, quam late pateat doctrina. Ea vero eſt humanæ mentis imbecillitas, ea voluptatis vis in animos noſtros, ut licet in ſtudiis ad ſumma contendamus, ſic quoque longe ſatis abfuturi ſimus à ſummo. Tanto magis in pueritiæ & adoleſcentiæ inſtitutione ſemper eſt collimandum ad id, quod eſt perfectiſſimum: hoc eſt ut eo tandem homo pertingat, nihil ut penitus neſciat: ſaltem eo contendendum, quatenus diſcentis ingenium, & fortuna ferat, & vitæ

vitæ genus ſinat, cui, quis deſtinatur. Atque hoc optime perſpexit vaſtiſſimæ eruditionis vir, nec ſine laude nominandus, Nicolaus Damaſcenus, Auguſti Cæſaris amicus: qui & ab eo placentis, vel potius dactylis Nicolaorum nomen impoſuit. Hic, ut ex vetuſtioribus prodidit Suidas, docto patre natus, celebris in patria erat adhuc imberbis: nullo Grammaticorum inferior, inque omni poetica exercitatus, ſic ut comœdiæ etiam, & tragœdiæ ejus laudarentur ab eruditis, & intelligentibus. Provectior vero etiam evaſit egregius dicendi artifex; nec Muſicæ ſolum, ſed univerſæ Matheſeos contemplationi ſe addixit: tandem & toti Philoſophiæ, in qua omnigenam Ariſtotelis doctrinam maxime æmulabatur. Hoc miraculum hominis dicebat, Quemadmodum, qui ſuſcipiunt peregrinationem longinqnam, alicubi quidem divertunt, noctem-

que

que commorantur; alicubi ſolùm prandent; alibi verò diebus aliquot ſubſiſtunt, & alia curioſè, alia obiter ſpeculantur: reverſi verò proprias inhabitant domos: ſimiliter univerſæ amantibus eruditionis ac doctrinæ, in quibuſdam ſtudiis brevi, in aliis longo eſſe tempore commorandum: quaſdam diſciplinas eſſe integras addiſcendas; in quibuſdam elementa ſufficere: atque ubi ex omnibus iis, quod utile eſt inſtituto ſuo, hauſerint, quaſi domum reverſos in ſapientiæ, ac prudentiæ ſtudiis, quæ Philoſophiæ nomine continentur, aſſiduos eſſe oportere. Ex ejus igitur viri conſilio contenti eſſe debemus perfectione iſtiuſmodi, qua nihil penitus neſcire dicamur, quia nullius ſtudii ſimus prorſus expertes: interim alia ſciamus leviter, alia mediocriter, alia accuratè. Leviter quædam, ob exiguum uſum, pro vitæ genere, quod propoſitum eſt nobis: in

in ejuſmodi ſatis eſt elementa hauſiſſe Mediocriter alia, ob uſum majorem, & quod ſinè iis ea intelligere, vel tueri neſciamus, quæ ſcopus ſunt ſtudiorum noſtrorum. Exacte verò, quæ potiſſimùm tangunt vitæ genus, quod inſtituimus. Variant enim ſingula iſtorum pro vitæ propoſito. Ita hodie majori jure linguæ Græcæ peritia in Medico requiritur, quàm in Juriſconſulto; major etiam notitia ſcientiæ naturalis. At Juriſconſulto magis opus cognitione hiſtoriarum, & philoſophiæ moralis, ac civilis. Theologum magis, quam Juriſconſultum, aut Medicum, Logicis, & Metaphyſicis imbutum eſſe convenit. Etiam magis illi neceſſaria eſt notitia Orientalium linguarum. Hiſtoriæ verò Eccleſiaſticæ notitiam potiſſimùm quidem in Theologo requiram: mediocri interim opus cenſeo in omnibus eruditis: præſertim ſi futurum aliquando, ut

ſedeant

ſedeant ad clavum Reip. Quales imprimis, in religionis etiam negotio, non alienis modo, ſed ſuis oculis videre par eſt. Scripturas igitur ſedulo legant, &, ut ante dicebam, antiquis interpretibus ſociare diſcant novos, novis item antiquos.

Expoſuimus hactenus duo iſta, quæ & quatenus ſint diſcenda. Tertium reſtat, qua ratione facillime tam vaſta rerum notitia paretur. Pene ab incunabulis ordiendum: non tetrica ratione, ſed ſuavi, & quaſi luſitando. Sane pueriles animi mire capiuntur narratiunculis & picturis. Quare quadrienni etiam vel minori, interdum & antequam legere diſcat, mater, vel pædagogus librum proponat, qui pictas exhibeat hiſtorias omnes Veteris, & Novi Inſtrumenti. Figuræ ſingulæ monſtrentur, explicentur. Ita breviculo ſpatio puer hiſtoriam biblicam ſciet. Exemplis etiam ſubjicere

cere liceat ſalutaria præcepta, quæ inde colliguntur. Sic metus Numinis, & reverentia inſtillabitur. Etiam ſylvam vocum Latinarum occaſione eadem addiſcere licebit. Exempli gratia, in prima pictura, quæ creationis hiſtoriam proponit, videre erit Solem, Lunam, ſtellas, virum, feminam, arborem, ſerpentem, pomum, leonem, bovem, cuniculum, pavonem alia; in quibus puer rogatus quid quidque ſit, Latinè etiam nominare diſcet. Par ratio fuerit in cæteris picturis.

Mox conſequetur, vel etiam ſociabitur Grammatiſtice, ſive legendi, & ſcribendi ſcientia. Literæ luſitando variè diſcuntur. Inter alios modos, ſi ſphærulis luſoriis literæ alphabeti ſingulæ è chartâ agglutinentur, nec alias puero liceat obtinere, quàm in quibus literarum inſcriptarum nomina ſciat: quarum oblitus erit, etiam ſphærulas deperdat. Quod ſi firmiuſcula

miuſcula ſit pueri pro ætatulâ manus, poſſit non à legendo, ſed à ſcribendo ordiri. Nam dum diſcit literas formare, eâdem diſcet eas noſcere. Utile autem incipere ab alphabeto Italicarum literarum, ſive, ut vocant, currentium. Nam ſi calleat puer ſex, ſeptem figuras, nullo negotio diſcet univerſas: quia reliquæ inde formantur. Exempli gratia; ex o ſciet a, c, e. ex i nórit m, n, u. Vicinæ etiam b, d, g, p, q. item ſ & f; ex quibus de paucis reliquis facile erit judicare.

Hinc jam tempus vulgaria diſcere paradigmata nominum & verborum; ſed in nominibus, ſine illis, ut vocant, articulis. In verbis, ut unum ſit Imperativi tempus, primæ perſonæ expers: citra etiam modum optativum, qui Subjunctivo continetur. Hæc addita citra fructum ullum puero difficultatem augent. Mox hauriet præcepta artis Grammaticæ, quæ

adeo

adeò ſunt pauca, ut pagellis viginti liceat complecti. Quod & in Græcis locum habeat. Imò ea quaternione, ut vocant, unico ſoleo comprehendere. Vulgo multa inferciunt Grammaticæ planè Philoſophica, quæque à tenera ætate intelligi nequeant. Eſt hæc verè carnificina: non quaſi & iſta non aliquando diſcenda ſint: ſed & ætate, inque ſtudiis aliquantum provectis, ut ſermonis etiam naturam, & cauſas intelligant. Quare iſtorum loco puer præcipuarum rerum vocabula petat ex Nomenclatore Junii. Sylvulâ hac vocum, & facilibus, quos dixi, canonibus cognitis, vel fabellæ Æſopicæ, vel paucula poterunt ex Eraſmo, Corderio, aliove colloquia proponi, ut ita uſus canonum melius appareat. Sed mox ſcriptores ad veteres veniendum. Ex quibus conducet Terentius ad ſermonem familiarem, & epiſtolicum. Propter quem & elegantiores aliquot Ci-

ceronis epiſtolæ ſeligantur. Ob metricam verò rationem, poſt enarratam proſodiam, à Catonis diſtichis ordiri licebit, vel ſelectis quibuſdam ex Marone, Horatio, Ovidio, atque aliis. Quo pacto puer in omni verſuum genere illuſtre habebit exemplum. Atque hæc nunc dicimus ſolum, ut liqueat, quomodo optimè conſequamur intelligentiam canonum, de ſermonis Romani puritate, ornatu, metro. Qui verò potiſſimùm ſint legendi propter ſtylum, & ut præter lectionem requiratur uſus, ſive ſtyli exercitatio, poſtremo à nobis loco exponetur. Etiam jam tum, imò multò etiam ante, puta ſexenni, vel ſeptenni utiliter cenſeo datum iri chartas tres, quatuor geographicas: ut inde diſtinguere diſcat tres continentes, & in primâ Aſiam, Africam, & Europam; in ſingulis harum nobiliores regiones, ac terminos, & primarias urbes, velut

Romam,

Romam, Carthaginem, Athenas, Spartam, Conſtantinopolim, Hieroſolyma, &c. Oſtendatur ubi Chriſtus natus, paſſus: ubi Imperator Germanicus dominetur, ubi Turcicus: ubi Caſtiliæ Rex, ubi Luſitaniæ: ubi Rex Gallus, Britannus, Danus, Polonus, Suecus: ubi Pontifex Romanus; ubi ſita tellus, atque urbs, quam ipſi incolimus: & ſic in cæteris. Puero ſcire hæc monſtrareque poſtea aliis, voluptatem adferet honeſtam, ac multum lucis in hiſtoriâ ſacrâ, externâ, veteri, novâ. Earum ſacra petatur è Sulpitio Severo: Romana è Floro, Stadi operâ illuſtrato, & Cæſaribus Sex. Aurelii Victoris. Externa è Juſtino hauriantur. Suppleantur in his cætera è Bucholcero, aut Calviſio, vel ſimili. Ubi verò adepti ſumus generalem temporum omnium notitiam, ad quod etiam tabulæ quædam chronologicæ conferent; adeundi qui fuſius omnia tractarunt:

runt: ante alios Livius: qui præterquam quod pure adeò & perſpicue ſcribat, quodque exempla ac præcepta adfert, quæ Dei providentiam doceant, ac prudentiam augeant moralem ac civilem; etiam orationes habet in vario admodum argumento multum profuturas eloquentiæ ſtudioſo. Qui vero fuſe de ſingularum pene gentium imperiis ſcripſerint, aliâ quadam diatriba perſequimur: unde peti malo, ne ſit, quod dici ſolet, Δὶς κράμβη θάνατος.

Hiſtoriam excipit Matheſis ac Logice: hinc partim philoſophia, tam naturalis, quam civilis, partim eloquentia. Sed qui doctores hæc ſtudia vel primi, vel felicius aliis tractarint, accurate exponimus libris de ſcientiarum omnium natura uſu, & ſcriptoribus præcipuis: quos propediē puto lucem viſuros.

Quæ hactenus diximus, ea pertinent ad intelligentiam verborum & rerum. Præterea verò opus eſt, ut

ut ſciamus loqui, & ſcribere, tum pure & perſpicuè, tum copiose ornateque. Dixeris, ſi quis ſermonē intelligit Romanum, etiam locuturum eo ſcripturumque. Sed ſępe linguam intelligimus, qua loqui neſcimus, quia uſus abeſt. Nec ſi purè ſciamus loqui, eò & perſpicuè atque adeò copiosè, ornateque id præſtare ſumus idonei. Hęc verò duobus conſequimur; optimos legendo, & quos legimus, feliciter imitando.

Videndum igitur nunc, qui ſint imitandi, & quomodo imitandi. Ecquis ſit imitandus, vocari in dubium non debet. quippe, ut dictum, nullus jam populus eſt, qui Latinè loquatur. Quare veterum opus lectione, qui ſermone Romano pręſtiterunt. Sed duo hic attendere convenit: prius pertinet ad proprietatem vocum ſimplicium, & conjunctarum. Hæc ex uno quopiam diſci nequit. Ut valdè fallantur, qui putant haud aliis eſſe utendum ver-

bis, quam Ciceronis: cum non de omnibus rebus ſcripſerit Cicero: eoque ſi de re ruſticâ, militari, architectonicâ, aliiſque tacendum propterea non ſit, alios cogamur adire ſcriptores. Nempe Ciceronis imitationem non ponimus in verbis, ſed lineamentis, & totâ orationis formâ. Nec quia Ciceronem nomino, eò præſcripſero omnibùs lectionem Tullii, ut unici ducis. Nihil enim invitâ faciendum Minervâ. Suum autem quemq; ingenium ad aliud atque aliud dicendi genus trahit. Sed utcunque diverſi ſint modi, quibus ſtylo etiam inveniamus laudem: non tamen in iis eſt iſte, ſi multos imitemur: quomodo dictio nunquam futura eſt æquabilis, & conſtans. Unus igitur aliquis imitandus, iſque optimus. Nam ſi bonum imitemur, non optimum, haud facilè evademus boni, quia rarò adæquamus, quem nobis æmulandum propoſuimus. Meliores autem dare non poſſumus,

mus, quam qui vixere Julii ac Augusti temporibus; quales ex proſaïcis Tullius, Cęſar, Livius: & mox M. Seneca, Vellejus, Curtius, Fabius. Unum autem imitari expedit: vel ſi quem addere velimus, is eſto quam ſimillimus, ut ſi Tullio Fabium addamus; In eo autem quem imitamur, aliquandiu aſſidui eſſe debemus, neque ad proprietatem modò ſingularum vocũ attendendum; ſed etiam conjunctarum: ut quæ nomina his illis verbis: quæ verba his vel iſtis nominibus ſocientur. Utrumque horum ſedulo exponit in Theſauro ſuo Rob. Stephanus. Claudicat vero hac parte toties recoctus Calepinus. Conſiderandus etiam particularum uſus: de quo Turſellinus, & Stewechius. Perutile vero ſi, uti in Nomenclatore ſuo Junius voces ſingulas retulit ad claſſes certas; ita etiam faciamus in conjunctis: veluti quæ formulæ dicendi obtineant in re forenſi, quæ

in militari, quæ in ruſticâ, vel nauticâ, aliiſque. Ad hæc diſpiciendum in ſcriptore, quem nobis propoſuimus (præcipuè in Tullio). quomodo ſententiam ordiatur, continuet, claudat: quo pacto narret, ad aliud tranſeat, interroget, ratiocinetur: quâ ratione exemplis illuſtret, vel aliena verba proponat, firmet, aut refellat. Atque utile etiam id codice quopiam, ſummâ in pagina titulis hujuſcemodi annotatis, ſubdere inferius quas formulas invenimus legendo: eaſque varias, ut major in imitando copia ſuppetat, nec eadem ſemper chorda oberrando paupertatem noſtram prodamus. Et tamen in formulis ejuſmodi, & phraſi univerſa videndum, à quo, ubi, quando, & qua occaſione, quidque dicatur. Nam variat ſtylus pro genio tum dicentis, tum rerum, quæ dicuntur: aliterque loquimur in epiſtola, vel ſermone familiari, aliter in diſputationi-

tationibus aut artibus tradendis: aliter in texenda hiſtoria : aliter in concitato, ferventique dicendi genere; ut ferè in cauſis forenſibus. Imo ne par quidem ratio eſt in ordinatione verborum. In epiſtola enim (niſi forte, ob gravitatem, argumenti, aſſurgere debeamus) haud multum ſolliciti ſumus, ne multæ concurrant vocales ſimiles: ne multæ conſonantes aſperæ ac hiulcæ; ne multa grandia, aut exilia multa ; utcunque ea ſatius ſit miſceri: verum ſubinde aliquis talium neglectus commendat, eoque ipſa curæ eſt incuria. At in oratione ſtudioſe ea ſunt obſervanda; ac præterea curandum, ut periodica ac numeroſa ſit oratio: adſueſcendæque aures ut de ſoni diverſitate judicium ferre valeant. Negligi hoc artificium à prædotribis multis ſolet: ſed miras Veneres addit orationi, ita ut pro his obſervatis, aut neglectis, eadem oratio haud eadem videatur. Ex

uno Tullio hæc optime hauriri, diximus ſuperius, cum de Rhetorico ſermonis ornatu ageremus. Puero autem poſt ſelectiores in omni pene argumento epiſtolas, legendæ etiam orationes faciliores: quales Catilinariæ, & ad Cæſarem dictæ: poſtea accedet omnium perfectiſſima, pro Milone. Etiam ex philoſophicis ejus viri quædam delibanda: ut Lælius, & Cato: quos ſequentur mox aurei officiorum libri. Nam ſic eadem opera ſtylus magna capiet incrementa, & bona pars diſcetur philoſophiæ moralis: ſinè cujus notitia non conſtat Eloquentia: ut quæ philoſophiæ practicæ ut diximus, inſtrumentum ſit.

Quos ſcriptores ad facultatem bene dicendi comparandam legere imprimis conveniat, ſatis mihi videor expoſuiſſe. Venio nunc ad alterum caput, quod eſt de imitatione, ſive exercitatione ſtyli, quæ facundiam perficit, imò penè

ſola

ſola artificem facit. Eſt verò alia pueris convenientior, alia majores exigit vires. Prior eſt duplex: una, ſi aliqua ex Tullio, aliove linguâ reddas vernaculâ; poſt aliquot verò dies, modò benè ſint expreſſa (de quo, ſi opus, doctor prius judicium faciet) eadem à puero Latinè reddantur. Denique ex Tullianorum collatione judicium fiat, quæ à magno illo dicendi magiſtro melius dicta ſint; quo pacto futurum, ut puer, quaſi ſub ipſo Cicerone præſenti proficiat. Poſterior exercitatio eſt, quando puer epiſtolam, vel hiſtoriolam ſumit, non diſconvenientem multum ſuis rebus: atque illam, mutatis aliquibus, ſuo accommodet inſtituto. E. G. Cicero varios in epiſtolis conſolatur: ex harum una, vel pluribus puero aliquem conſolaturo fas erit ſua excerpere etiam verbatim periodos totas. Sic ex Tullio meliùs diſcet lineamenta ſermonis Romani, & formare

ipſum orationis corpus. At majoribus jam viribus eſt opus, quando in argumento multum diverſo imitatio fit, eaque ſic inſtituitur, ut non alteri pene omnia, ſed multa etiam nobis debeantur: & quæ ex altero deſumpta, ea etiam noſtra planè videantur, quia, ut artificioſi fures ſolent, iis novam planè formam tribuimus. Cæterùm cum initio quis in hoc exercetur, ſatius eſt pauca ſcribere, & tarde; non vero arripere, quæ ſtatim ſe offerunt: ſed quærere meliora, imo optima. Quin ne quidem aliquo uſque jam in dicendi ſtudio progreſſi, induſtriam hanc omittere debemus. Siquidem qui facultatem bene dicendi comparavit, ſi ingenium quodammodo habeat in numerato, &, ita uſu veniat, ut extemporali dictione ſit opus, non incommode id præſtabit: ſed ſi dare propterea extemporali ſe dictioni ſemper volet; facilitate

dicendi

dicendi amittet bene dicendi facultatem.

DISSERTATIO PARTICULARIS.

De

Ratione, & ordine, univerſam legendi hiſtoriam.

QUI animum ad hiſtoriam appellere volet, optime auſpicabitur à generali notitia omnium locorum, ac temporum. Ac propterea primum è generali aliqua totius orbis tabula addiſcet præcipuas mundi partes, & quibus limitibus hæ diſtinguantur. Hinc ſeorſim generales, Europæ, Aſiæ, Africæ, atque Americæ, tabulas contuebitur, ut inde cognoſcat præcipuarum regionum ſitum. Adde his typum veteris imperii Romani. Ab hiſce veniendum ad

tabulas

tabulas particulares regionum, de quibus præcipuæ tractant hiſtoriæ: ut Palæſtinæ, & vicinarum regionum, ob hiſtoriam ſacram. Item Italiæ, Græciæ, Galliæ, Germaniæ, Hiſpaniæ.

Vetus ſitus optime cognoſcetur ex tabulis Ptolemaicis à Mercatore concinnatis. Utile etiam eſt ad manum ſemper eſſe Onomaſticon, ſive ut ipſe inſcripſit, Theſaurum Geographicum Ortelii. Breviter ex antiquis orbem deſcripſere Mela, Plinius, Solinus, Dionyſius. E junioribus Glareanus, & Cluverius.

Fusè, & graviter de omnibus olim Strabo, quatenus quidem orbis tunc cognitus erat: ſed partim ut recens ſimul ſitus addiſcatur, partim quod ſuperiori ſeculo, novis terris inventis, Geographiæ acceſſit, operæ ſit addere, Geographica Bertii, & Ortelii Theſaurum orbis terrarum; aut Atlantem Mercatoris.

Ubi quis ex ſex, ſeptem tabulis, & compendio aliquo Geographico mediocrem ſibi notitiam paravit, nobilium terrarum, & præcipuarum in iis urbium, pari ratione ex canone aliquo Chronologico addiſcere opus erit generalem ævi omnis deſcriptionem. Ubi conducent duo canones illi Chronologici Ubbonis Emmii, quos compendioſos, & ſuccinctos appellat, ac pleniori, fuſiorique ſuæ Chronologiæ præmiſit.

Multum tamen lucis acceſſerit, ſi diſtinctè omnia tempora quatuor tabulis proponantur. Quarum *prima* continet res Hebræorum ab orbe condito, uſque ad excidium Hieroſolymitanum. *Altera* complectitur res Aſſyriorum, Medorum, Perſarum, & Græcorum. Ex quibus Aſſyriæ, incipiunt à Nino; Medicæ, ab Arbace; Perſicæ à Cyro; & Græcæ, prout hic conſiderantur, ab Alexandro Magno: deſinunt autem in Cleopatrā ab

Auguſto

Auguſto devictâ. *Tertia* tabula continet res Romanas ab Romulo, uſque ad diviſum imperium inter filios Theodoſii; vel uſque ad Romam, ab Odoacro captam. *Quarta* proponit Orientis imperium, uſque ad captam Conſtantinopolin: inde imperiũ Occidentis, uſque ad noſtra tempora. Plenius hæc repręſentabunt Zonarę, & Euſebii chronicon, cum appendicibus Hieronymi, Proſperi, & Marcellini, & utriuſque Palmerii. Item chronologia Bucholceri, & Calviſii. Et chronicon à tribus illis Carione, Melanchtone, & Peucero conſcriptum. Sed in annorum ratione ſequendi potius juniores, præſertim in annis mundi.

Vidimus de generali notitiâ omnium locorum, & temporum: deinde veniendum ad particularẽ: ac prout hiſtoria erit, ita ei præmitti debet notitia regionis, de quâ hiſtoria ea tractat.

Non dubium autem, quin in hi-

ſtoria particulari incipiendum ſit à ſacra, ſive rebus Hebræorum, V. T. perſcriptis: & vita Chriſti, ac Apoſtolorum de quibus in N. T. Hæc ſummatim comprehendit Sulpitius Severus, ac penè hiſtoriam ſacram perducit ad annum à Chriſto nato cccc. Cui addi non inutile eſt hiſtoriam eccleſiaſticam Pappi, & hiſtoriolas, quas in Chronologia ſua habet Abrahamus Buchölcerus. Hæc initiis ſufficient.

Poſtea verò utramque perficient hanc partem Joſephus, Euſebius, Socrates, Theodoretus, Euagrius. Item Anaſtaſius, Leutbrandus, Abbo, & Platina de vitis Pontificum. Sed fuſiſſime omnium Centuriatores Magdeburgenſes, & Baronius, cujus gemina extat epitome. Júdicio vero non exiguo opus in Centuriatoribus. In Baronio etiam majori: quem interea negare non poſſumus præclare me-

ritum

ritum eſſe de antiquitate Eccleſiaſtica.

Poſt cognitam Eccleſiæ hiſtoriam, quid turpius ignoremus, quam quæ vel noſtris, vel parentum, aut avorum, vel proavorum temporibus, partim terris contigerunt noſtris, partim vicinis? Hæc enim cum vulgo etiam cognita ſint, & in conviviis, ac circulis narrari ſoleant, omnino turpiter ſe homo dederit literatus, ſi iſta neſciat, quæ ſunt quaſi ante pedes. Batavo igitur neceſſe ſit ſcire, quo pacto comitatus Hollandiæ ad Burgundos, inde ad Auſtriacos, atque Hiſpanos pervenerit. Item geſta Caroli V. initia tumultuum Belgicorum. Bellum quod tot annis duravit, & quæ interea temporis memoratu digniora, in Germaniâ, Gallia, Britannia, & vicinis terris.

Nec noſſe ea magni erit laboris, qui à pueris etiam pleraque eorum à parentibus, & ſenibus audiimus.

diimus. Operæ nihilominus fuerit legere etiam hiſtoricum unum, alterum, qui breviter iſta ſint complexi, uti à nonnullis chronologis factum. Poſtea autem hæc fuſius diſcere licebit è Sleidano, Thuano, Cambdeno, Meterano, Borrio aliis.

Poſtquam res maximè memorabiles temporum noſtrorum, & ſeculi quod proximè anteceſſit, animo inſcripſerimus, accingemus nos ad gentium ſcriptores antiquos Atq;ex his primi legendi,qui res tractant Romanas: cujus rei ratio ſatis eſt aperta. Nam auſpicari ſtudia ſolemus â Cicerone, & aliis ſcriptoribus Latinis, qui abſque mediocri intelligentia hiſtoriæ Romanæ intelligi minimè poſſunt: ut in quibus paſſim Romuli, Numæ, Tarquinii, Camilli, & aliorum ducum Romanorum mentio fiat.

Summatim autem res eas cognoſcere licebit ex Floro, cum commen-

commentariis Stadii, Vellejo, Eutropio, Sex. Aurelio Victore, Ruſo, Pomponio Læto, & Baptiſta Egnatio de principibus Romanis. Conducet & Zonaras. Sed accuratius de iſtis quidem Livius, Salluſtius, Cæſar, Suetonius, Tacitus, Spartianus cum annexis hiſtoriæ Auguſtę ſcriptoribus; item Ammianus. E Græcis Dionyſius, Polybius, Plutarchus, Appianus, Herodianus, Dio, Xiphilinus, Procopius. Ex Junioribus plurimum juvabunt Annales Stephan. Pygii.

A rebus Romanis veniendum ad res externas, h. e. Aſſyrias, Medicas, Perſicas, Græcas. De quibus ſummatim Juſtinus, Corn. Nepos & nonnihil etiam Vellejus, atque Oroſius, & ubi hi deſinunt, Zonaras. Plenius autem de omnibus Herodotus, Thucydides, Xenophon, Polybius, Diodorus Siculus, Plutarchus, Arrianus: & è Latinis Curtius in Alexandri geſtis.

Poſtre-

Poſtremus locus eſt hiſtoriæ (ut cum Romanis loquar) Barbaricæ, h. e gentium earum, partem quæ obtinent veteris imperii Romani, aut nunquam ſub eorum fuerunt ditione.

Hic primo quiſque ordietur ab antiquitatibus ſuæ gentis, ut Batavus à Batavis, de quibus Grotius, item Douza in annalibus : etiam Joannes de Leidis, & Beka : breviſſime autem Barlandus.

Inde ad gentes alias ſe conferet, aut eas primum, quibuſcum nobis aut fœdus, aut bellum. Utile autem in quavis gente erit unum aliquem ſeligere, qui potiſſimas in ejus gentis hiſtoriá obtinere videatur. Ut in Gothicis Jornandem, in Longobardicis Paulum Diaconum : in Slavicis Helmoldum; in Francicis Paulum Æmilium : in Hiſpanicis Marianam : in Schoticis Buchananum : in Flandricis Mejerum : in Burgundicis Heuterum : in Auſtriacis Lazium : in Saxonicis

Saxonicis Crantzium : in Danicis Saxonem Grammaticum : in Boicis Aventinum : in Hungaricis Bonfinium : in Polonicis Cromerum : atque ita in aliis.

GERARDUS JOANNES VOSSIUS

De

Studiis inſtituendis ad V. CL. Rochum Honardum.

IN recta docendi diſcendique via eſt quiddam, quod opera melius, quam verbis exprimatur. Sed ſunt quædam tamen, quæ ſatis manifeſta mihi videantur. Quale illud imprimis,

I. Sedulò adlaborandum eſſe omnibus iis, qui inſtruunt juventutem, ut epidemico iſti morbo obviam eant, quo ſufficere juventus ea credit, ſi ſex ſeptem verba Latinè connèctere ſciat; ad hæc Logices Studium, & fortaſſe unius etiam

etiam alteriuſve diſciplinæ dicis cauſſa deguſtet, mox vero cruda ſtudia ad Theologiam, Juriſprudentiam, aut Medicinam propellat. Neque enim, non intellectis verbis, res intelligi poſſunt: & quæ circa res verſantur diſciplinæ, ita amicè omnes inter ſe conſpirant, ut una alterius opem depoſcat: ſaltem vel una aliqua ſi penitus inſuper habeatur, manca ac mutila futura ſit omnis doctrina. Quare Latinæ Græcæque literæ ante omnia, neque perfunctorie, diſci debent. Hinc appellendus animus ad Philologiam, variamque eruditionem, quam & Polymathiam vocant, hoc eſt ad hiſtoriam, oratoriam, & poeticen. Exinde etiam vacandum Philoſophiæ & quidem univerſæ. Omnia hæc, priuſquam ad ſublimiorem facultatem ſe applicet, mediocriter unuſquiſque ſcire debet: aliquorum vero etiam exquiſita opus eſt cognitione: hujus quidem di-

ſciplinæ

ſciplinæ uni, alterius alteri, pro cujuſque captu, atque ingenio, & ſtudiorum ſcopo, quem quiſque ſequitur.

II. Cum vero tantopere jacêre videamus literas Latinas, & Græcas, atque hoc malum quotidie gliſcat, propterea quod ſuus illis honos minime conſtet: nunc temporis vel maxime iis opus habent eruditi literaturæ utriuſque, item oratoriæ, poëſios, hiſtoriæque profeſſores. Qui ut cum laude ac fructu hanc provinciam obediant, ſumma ope niti debent, ne in auguſtum illum locum, res adferant vulgares, ac cuivis obvias, vel etiam ſubtiles magis, quam fructuoſas. Multum etiam refert, ne animi quodam torpore res præclaræ ſomniculoſe tractentur. Dicendum aliquid ſupra captum vulgi: & cum genio dicendum. Nec enim juventus facile capietur neceſſarii adeo ſtudii amore, ſed quod videat ubique contemni, niſi

egregii

& præterea ex tractandi modo honeſtam capiat voluptatem, qua trahatur ad cæteta perſequenda.

III. Cumque latè adeo pateat diſciplinarum orbis, privatim ſaltem enarrari debent, breviter ac perſpicue hiſtoria univerſalis, locorum ſitus, temporum ratio, inſtrumentaque ac partes univerſæ Philoſophiæ. Ita futurum eſt, ut juventus totum diſciplinarum orbem, mediocriter ſaltem intra breve tempus addiſcat: eaque re longe paratior; atque etiam alacrior fiat, ad aliquas diſciplinas accuratius perdiſcendas, idque imprimis ex diatribis, ſive diſſertationibus Academicis, ubi illæ ſubtilius ac fuſius tractantur, ſed non niſi longiuſculo temporis ſpatio abſolvuntur.

IV. Nec ſatis eſt ſcriptores optimos, & artium præcepta exponi: ſed privatim præterea requiruntur exercitia ſtyli, Latinè, Græcè, proſa, carmine. Perutile etiam

eſt, nunc ſingulatim, nunc cum pluribus conferre de iis, quæ vel ad hiſtoriam, aut ſcientiam aliquam, vel etiam ad univerſam ſtudiorum rationem pertinent. Nam ita ferè uſu venit, ut plerique omnes eorum etiam qui labori minime pepercerunt, nihilominus neceſſaria ignorent: partim quia non neceſſariis diſcendis tempus inſumpſerunt, partim quia confuſaneam quandam, non expeditiſſimam ſtudiorum rationem ſunt ſecuti. Propterea publicus doctor occaſione commoda monere debet, quos ſcriptores, ſeu ſtyli, ſeu hiſtoriæ, ſeu ſcientiæ alicujus cauſſa, legere potiſſimum conveniat, & ad quæ attendere præcipuè oporteat. Denique ſemper ea ſermoni inſperget, quæ animum ad ſtudia addant. Ac ne illud quidem improbandum videtur, dummodo modeſte, & citra cujuſquam moroſam inſectationem fiat, ſi, ubi res ita feret, obiter oſtendat, in

quam

quam fœdos errores incidere ſoleant, qui ſtudia iſta adſpernantur. Multos etiam alios modos cuique prudentia ſuggeret, quibus ad diſciplinas haſce inflammari juventus poſſit, dummodo nequis ſuo magis otio ac commodo ſtudeat, quam Academiæ honori, & bono juventutis.

GERARDUS JOANNES VOSSIUS

DE

Ratione, qua præiri ad Eloquentiam, aliaque Studia debeat Juventuti,

Ad V. CL. Rochum Honardum.

CUm ratio haberi debeat, tum linguæ utriuſque, tum etiam oratoriæ, poeticæ, ac hiſtoriæ univerſæ: ut de Philoſophia civili nunc nihil dicam: num ab uno homine tam multis, tam magnis,

tam variis, conſuli melius poſſit, quam ſi elegantiſſimas, facundiſſimas, graviſſimas, orationes enarrat, quæ leguntur apud Thucydidem, Livium, Curtium, Lucanum, alios? Nam & Latinæ Græcæque linguæ proprietas ac venuſtas poterit oſtendi, tum in iis qui libera, tum qui ligata oratione uſi ſunt: & orationis argumentum occaſionem dabit tractandi præcipuas hiſtorias, tum Romani, tum Græci imperii, & poterit excurri in ea, quæ ad regionum ſitum ad temporum rationem pertinent. Et quod oratoriæ doctori maxime proprium eſt, oſtendetur uſus præceptorum, de hoc illove affectu ciendo, de oratione numeroſa, de Triplici charactere, & ſimilibus. Ad quæ omnia illud accedit, quod non videtur alia eſſe expeditior via, ad augendam prudentiam civilem. Nec enim orationes iſtæ ſunt de rebus fictis, aut levis momenti,

ſed

ſed veris , & maximi ponderis , ac quæ facile ad noſtra tempora poſſint applicari. Si tamen campus iſte late nimis patere videatur: poterit recidi de eo, quod ad Græcam pertinet linguam, item quod ad hiſtoriam ſpectat Auguſtam, & ſiquid amplius, vel ab alio melius præſtari poſſe judicabitur, vel vires ejus excedere videbitur, qui unus tam multa ſuſtineret.

FINIS.

Paræneſis miſſa ALBERICO de VERE, Comiti Oxonienſi, pueritiæ tempus extremum principium habenti militarium rudimentorum in Belgii fœderati exercitu, cum unitarum etiamnum Provinciarum totiuſque adeo exercitus communis felicitas eſſet, dux FREDERICUS HENRICUS Auraſionenſium Princeps, &c.

I.

DEUS opt. max. ſapiens juxta ac largus promus, cujus beneficio familiæ illuſtres perennant atque inoffenſo dignitatis gradu ſæculis durant plurimis, ita conſue-

vit

vit virtutum ſemina, non noſtro prolubio, ſed arbitratu ſuo, animis humanis inſtillare, ut inter rariora divinæ gratiæ providentiæque monumenta ſit referendum, ſi quæ familia vividam generoſarum mentium vim quam diutiſſimè conſervarit, & virtutem generis in longam poſterorum ſeriem benigna manu transfuderit.

2.

Uberiores tamen Deo quotidie gratias age, quòd tibi contigerit benè educari, quam benè naſci: horum enim alterum, hominem duntaxat efficit; alterum, perficit.

3.

Sed quoniam amabilis gratioſæ virtutis jucunditas, validiorem celſioremque faciens animum, ac ſolidum ſecurumque præſtans gau-

dium, proprium eſt hominis bonum, faciliuſque per exempla inſinuatur animis humanis, quam per præcepta, elige tibi magnum aliquem virum, ad cujus vitam, animum, orationem, vultum denique ipſum ſe mores tui exigant. Quanquam inter tot tantaſque majorum imagines, non aliunde tibi ſunt petendi, ad quorum virtutes animum ac mentem tuam ipſa hominum excellentium cogitatione conformes. Circumſtant te magnæ undiquaque auctoritates, quæ te non ſinunt obliviſci domeſticæ laudis, quæ te dies noctesque commonefaciunt, quibus imaginibus onereris, quæ & quanta nomina ſuſtineas. Cogita modò qui ſis, quo in loco conſtitutus, quid dare patriæ, quid reddere majoribus debeas: memor interim, non quærenda eſſe nuda quorumvis majorum exempla, ſed laudabile totius vitæ inſtitutum maxime in iis expendendum,

dum, è quorum perenni conteſtataque virtute ipſa exempla ſunt nata.

4.

Quemadmodum in ſcena ridemus pueros coronatos, aliorum exuviis ornatos, & vicinorum agros prædiaque ſtolide jactantes; ita non eſt tuum —- *aliena incumbere famæ*; ſed potius connitendum tibi puta, ut virtute propria dives ac majoribus non diſſimilis habeare. *Nam genus, & proavos, & quæ non fecimus ipſi, Vix ea noſtra voco.*

5.

Tacito quaſi Naturæ ipſius imperio juberis avitæ domus & --- *generis lapſi ſarcire ruinas.* Virgil. IV. Georg. Puta tibi ſemper ab omnibus ingeri, quod regina Latii lacrymans Julo inculcat

--- *in te omnis domus inclinata recumbit.* Virgil. x. Æneïd.

6.

Conſtanter itaque hoc age, ut rara atque in perpaucis occurrens mixtura vetuſtæ nobilitatis, ſpectatæ virtutis, eruditioniſque haud vulgaris te pariter illuſtret. quemadmodum enim eſt rara lux abſque umbra, & ignis expers fumi; ita quoque perpaucos paſſim invenias, qui claritati generis vel morum vitiis, vel inſcitia caliginem non offundant.

7.

Ipſam potius maſculæ virtutis vim, quam inanem ejus umbram conſectare; perſuaſiſſimum habens, nulla expeditiore & magis compendiaria via ad virtutem poſſe perveniri, quam ſi talis etiam eſſe ſtudeas, qualis videri cupis.

8. Non

8.

Non aliter optimis diſciplinis animus reficitur, quam corpus eduliis: præterquam quod ex varia tot diſciplinarum amænitate laboris patientia, ex labore doctrina, ex doctrina virtus, ex virtute gaudia nunquam peritura. Me tamen auctore primas dabis pietati, prudentiæ alteras, tertias eruditioni, viam ad priores duas munienti. nec ſatis habe plurima ſcire, imò nec graviter & copioſè de pleriſque rebus diſſertare, niſi promptum etiam ac volupe tibi ſit optima facere. hac enim ratione paullatim comparabis tibi incredibilem apud omnes auctoritatem, grandem perennis intemeratæque virtutis fructum.

9.

Qui quotidie de Deo cogitant, aut loquuntur, ſemper aliquid ſibi ſuggeri ſentiunt quod captum humanum penitus excedat.

10.

Generoſæ atque igneæ mentes nunquam non ſolent eſſe intentæ ad rerum magnarum occaſiones. quotieſcunque igitur à ſtudiis & laborioſæ virtutis rudimentis animum paulliſper laxabis, non ignobili marceſcat otio, non voluptatum colliqueſcat illecebris; ſed ſtude potius tantum interim ex ore ac vita celeberrimorum hominum proficere, quantum neceſſe habent ſcire magna olim geſturi, vitæque non ſcholæ vacaturi: nec ingenium tantum liberalibus ſcientiis expoliendum,

ſed

ſed judicium quoque ad delectum rerum, ad actiones moderandas, ad tractandos homines uſu atque experientia firmandum eſſe judica.

II.

Amicos cole, à quibus vel doctior, vel melior redeas, & in quibus cum pietate doctrinam, cum ſcientia conſcientiam, cum diſciplina denique rerum uſum certare videbis. Præcipuè tamen enitendum tibi puta, ut in hac tua ætate diſcas artem illam ſingularem, ac tota deinceps vita utiliſſimam, qua reconditi ſapientiæ theſauri à viris pręclaris, quaſi carmine quodam ac veneficio eliciuntur. Liberale nempe philtrum ac faſcinum eſt honeſtatis plenum, accommodare ſe præſtantiſſimi cujuſque moribus. hac enim ſuavi modeſtaque comitate tanto te gratiorem

rem optimis quibuſque reddes quanto ſinguli eorum, quos coles, genium tuum ſuo ſimiliorem putabunt.

12.

Æmulatione meliorum nihil eſt ad incrementa virtutis feracius: ita enim amore laudis accenditur animus, & uberrimam bonarum rerum frugem reportat.

13.

Ætas & ſodalitium ſcopuli ſunt periculoſi. præcipua tamen cura fuge conſortia perditorum adoleſcentum; memor, bonos mores pravis commerciis corrumpi.

14.

Præſtat in malis meticuloſum eſſe, quàm temerarium.

15.

Impoſtrix alea habet ſuas illecebras, quibus homines dementat. *Sic, cum perdiderit, non ceſſat perdere luſor.* &c.

16.

Nunquam tibi cogitationibus iſtis immorandum puta, viro alicui cordato aperire non auderes.

17.

Qui ſe non timet, non raro ad nefanda prolabitur. *Te, ſine teſte, time.*

18.

Satius eſt aliquando tandem in ſe deſcendere, quàm nunquam: ingens bonum eſt ad ſuæ mentis notitiam perduci. hoc enim caput

eſt

eſt omnis prudentiæ, in hanc veluti ſummam tota humanæ ſapientiæ vis contrahitur.

19.

Qui natura bonus eſt, ac ſe aliquantulum novit; quantò major eſt, tantò ſe gerit ſummiſſius.

20.

Qui naturâ jactabundus eſt, nihil habet cum veritate commercii. dum ſibi favet, ſe unum præter cęteros miratur, nimio ſui amore videtur inſanire.

21.

Rarioris ſermonis ſumma ſecuritas eſt. & locuturus cogita, quid, ubi, quando, cur, & quibus loqui velis. Frequens etiam aliorum obſervatio dabit, ut hæc intelligas, eaque firmabit exercitatio.

22.

Non minus ſapiunt, qui ſciunt opportunè tacere, quam qui opportunè loquuntur. præcipuè tamen viſa & audita retice, memor illius Terentiani, *Neſcias, quod ſcis, ſi ſapis.*

23.

Illiberale, imò contra naturam, & plus quam ferinum eſt, cum homo fallit aut lædit hominem. Homo namque, dum alterum cernit, in eo ſe ipſe intuetur, nec eſt ullum ſpeculum, quod tam hominem exprimat, quam homo. Quum itaque nemo ſit uſque adeò perverſus, ut ſibimetipſi velit officere; mirum, quid hominem moveat, ut alteri faciat injuriam. Ubi tunc eſt illa tantopere decantata ratio? ubi eſt arctiſſimæ illius cognationis cognitio? *Sed*

Sed jam ſerpentum major concordia. parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Exſpiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam. ſævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale incude nefanda
Produxiſſe parum eſt, &c.

24.

A mala conſuetudine ita paullatim deficere debemus, ut eam ſenſim ſine ſenſu contraximus: & quo vitium aliquod altius ſubſedit, hoc eſt majori contentione moliendum, ut exſtirpetur.

25.

Frugalitati ac temperantiæ ſtude ; gnarus ſingulos quodammodo mortales in ſe habere facultatem, abſtinentia & ſobrietate conſervandi corporis robur ac bonam valetudinem.

26.

Nil peſtilentius, quam ſi quis cum eruditione vitæ ſanctimoniam non conjunxerit. ſemper itaque inhęreat animo tuo Paullinum illud, *Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra. ut abſtineatis à fornicatione, ut ſciat unuſquiſque vas ſuum poſſidere in ſanctimonia & honore*. &c. *Pudicitia*, ut rectè *Cyprianus*, *eſt ornamentum nobilium, exaltatio humilium, nobilitas ignobilium, pulchritudo vilium, ſolamen mœrentium, augmentum omnis pulchritudi-*

chritudinis : decus religionis , minoratio criminum , multiplicatio meritorum , creatoris omnium Dei amica.

27.

Proritamentis verecundiæ quandoque occurrentibus, ſi non detur tempeſtivè claudere oculos , vel ſi non liceat vultum tenere averſum , mens tamen ita eſt obfirmanda , ut illecebræ iſtæ animum labefactum de ſtatu honeſtatis minimè dejiciant.

28.

Noli putare te aliquid poſſe ſine ope divina. quapropter etiam rerum omnium, quas agis, quaſque acturus es, primordia atque exitum Deo ſemper commenda. Quamobrem etiam ipſe nunc unicum omnis boni fomitem ac fontem Deum precor, ne aulicâ

aulicâ ac militari licentiâ (quæ alioqui ejuſmodi in locis inſidiari juventuti ſolet) corruptus à recto aberres; ſed ut in ipſo pietatis, virtutis, doctrinæ tyrocinio non modo non ſuſtineas, verum etiam novâ ſubinde juſtitiâ augeas tantam omnium de te exſpectationem.

Vale, & dum alii in tantâ caducarum fluxarumque rerum turbâ diverſorium aliquod manſuræ felicitatis architectari ſtudent, tu potius dignam animo tuo curam immortalitatis totâ mente imbibe.

Hagæ Comitis. 1644. ipſis Kalendis Julii.

Nobiliſſimo nomini veſtro addictiſſimus.

FRANCISCVS JVNIVS F. F.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

by Google

BIBLIOTECA